

Центральноукраїнський національний технічний університет

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет економіки та менеджменту

(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

Кафедра „Економіка, менеджмент та комерційна діяльність”

(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

Допущена до захисту:

Завідувач кафедри економіки,
менеджменту та комерційної
діяльності

д.е.н., професор

_____ О.М. Левченко

(протокол засідання кафедри ЕМ та КД

№ _____ від „__” _____ 20__ р.)

Випускна кваліфікаційна робота

за другим (магістерським) рівнем вищої освіти

на тему: «Удосконалення механізму управління фінансово-економічної
безпеки торгового підприємства»

Виконав: студент 2 курсу, групи УФЕБ-19М-1,4
спеціальності 073 «Менеджмент (Управління фінансово-
економічною безпекою)»

(шифр і назва спеціальності)

Горбунов Олександр Олександрович

(прізвище, ініціали, підпис)

Керівник д.е.н., проф, Левченко О.М.

(наук.ст., вч.звання, прізвище, ініціали, підпис)

Рецензент Бутенко В.В., директор

ТОВ ТД «Гранд-Трейд»

(прізвище, ініціали, посада)

Рецензент д.е.н., проф, Шалімова Н.С., декан ФОФ

(прізвище, ініціали, посада)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	8
1.1. Сутність та зміст поняття фінансово-економічної безпеки підприємства	8
1.2. Інформаційно-аналітичне забезпечення оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства	21
1.3. Методологічні основи оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства	34
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ТОВ ТОРГОВИЙ ДІМ «ГРАНД-ТРЕЙД»	39
2.1. Оцінка діяльності та організаційної структури управління торговим підприємством в контексті забезпечення механізму управління фінансово-економічної безпеки	39
2.2. Характеристика основних економічних та фінансових індикаторів стану фінансово-економічної безпеки ТОВ ТД «Гранд-Трейд»	42
2.3. Оцінка ефективності механізму управління фінансово-економічної безпеки ТОВ ТД «Гранд-Трейд»	52
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТОРГОВОГО ПІДПРИЄМСТВА	55
3.1. Ключові загрози фінансово-економічною безпекою торгового підприємства	70
3.2. Впровадження фінансового контролінгу в системі фінансово-економічної безпеки підприємства	70
ВИСНОВКИ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79
ДОДАТКИ	87

ВСТУП

Розвиток економіки знань, здійснення Україною кроків щодо інтегрування до світового економічного простору, поширення глобалізаційних процесів та зумовлене цим загострення конкуренції посилюють значення проблеми забезпечення фінансової стійкості підприємств як запоруки їхньої фінансово-економічної безпеки.

Динамічний розвиток зовнішнього середовища за умов сьогодення набуває все більшої невизначеності, що в результаті, ставить перед суб'єктами господарювання низку викликів та є здебільшого головною причиною виникнення ризиків, небезпек та загроз, таких як комерційний шпіднаж, неплатоспроможність партнерів, недружні злиття і поглинання, недобросовісна конкуренція, рейдерство та інші. Тож така ситуація актуалізує потребу в забезпеченні ефективності управління їх фінансово-економічною безпекою, а також сприяє вдосконаленню його методів та механізмів.

На думку більшості вчених, сутність фінансово-економічної безпеки підприємства вчені можна виразити як фінансову стійкість, або ж як готовність до викликів, захищеність від загроз. Щодо фінансової стійкості підприємства, то існує два основні підходи до її розуміння.

Трактуючи сутність вузького розуміння фінансової стійкості зазначимо, що воно викладене як фінансова незалежність підприємства, яка має забезпечуватися кількісно визначеним співвідношенням власного та залученого капіталу, іншими словами - високою часткою власних коштів у їхній загальній сумі. Таке визначення фінансової стійкості означає незалежність господарюючого суб'єкта від зовнішніх джерел фінансування, що, по своїй суті, виключає лише одну загрозу для організації – загрозу поглинання компанії.

Розглядаючи сутність широкого розуміння фінансової стійкості підприємства, підкреслимо, що воно ув'язує її з його платоспроможністю, а також заданістю фінансування на розширеній основі; спроможністю зберігати, відновлювати чи покращувати стан фінансової рівноваги.

Зауважимо, що фінансова стійкість за своєю природою має пасивний характер. Так, вона направлена на лише стримування негативного впливу зовнішнього і внутрішнього середовищ організації, проте не має змоги відмежовуватися від них або ж їх нейтралізувати. В протигагу цьому трактування безпеки зосереджене на захищеності від чого-кого-небудь, і в сукупності, має змогу бути забезпечена якраз фінансовою стійкістю компанії, що розуміє під собою здатність впливати на зовнішнє та внутрішнє середовища у міру свої можливостей для мінімізації негативного впливу загроз, або ж і максимального їх недопущення. Тож, підсумовуючи вище сказане, сутність фінансової безпеки полягає у включення до її складу фінансової стійкості, однак є суттєво ширшим за нього.

Твердження визначальності фінансової складової у системі економічної безпеки господарюючого суб'єкта є основоположним у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних авторів. А, на їх думку, взаємозв'язок економічної та фінансової діяльності підприємств є надзвичайно тісним. Це стосується, насамперед, вживаності окремих категорій які, з одного боку, є економічними за своєю природою, а з іншого – вживаються у фінансових дослідженнях.

До цього феномену можна віднести категорію прибутку, за своєю сутністю, є прямим результатом економічної діяльності господарюючого суб'єкта, і на протигагу являється фінансовим результатом, його власним фінансовим ресурсом. Варто звергнути увагу і на таку економічну категорію, як ціна, що являє собою базис для формування чистого доходу, та за своєю природою виступає первинним фінансовим результатом діяльності господарюючого суб'єкта. Відтак, поширеним у наукових працях є поняття фінансово-економічної безпеки підприємства, яка, зважаючи на вище викладене, підкреслює взаємозв'язок економічної та фінансової діяльності господарюючого суб'єкта, а також виокремлює визначальну роль для економічної системи фінансової складової.

Отже, підводячи підсумок, зазначимо, що фінансово-економічна безпека

підприємства може розглядатися як такий його фінансово-економічний стан, що спрямований на забезпечення захищеність його фінансово-економічних інтересів від загроз, викликаних внутрішніми і зовнішніми чинниками, а також дає змогу створити необхідні передумови для стійкого фінансово-економічного розвитку підприємства в поточному періоді та на майбутнє.

У даній роботі викладено теоретичні основи, які пов'язані з визначенням сутності фінансово-економічної безпеки підприємства, її місцем та роллю в системі економічної безпеки, розкрито методику комплексного системного аналізу основних економічних показників, що покликані охарактеризувати поточний стан фінансово-економічної безпеки досліджуваного підприємства.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є дослідження механізму управління фінансово-економічною безпекою на досліджуваному підприємстві, а також обґрунтування напрямів його удосконалення.

Предметом дослідження випускної кваліфікаційної роботи є стан фінансово-економічної безпеки підприємства.

Об'єктом дослідження випускної кваліфікаційної роботи є механізм управління фінансово-економічною безпекою на підприємстві ТОВ ТОРГОВИЙ ДІМ «Гранд-трейд».

Для досягнення зазначеної мети в випускній кваліфікаційній роботі були поставлені наступні завдання:

- дослідження стабільності фінансового стану досліджуваного підприємства у довгостроковій перспективі за умови динамічного розвитку зовнішнього та внутрішнього середовищ;
- визначення ступеню фінансової незалежності досліджуваного підприємства щодо володіння своїм майном і його використанням, що вимірюється оптимальним співвідношенням власного та залученого капіталу;
- оцінка рівня покриття матеріальних обігових коштів (запасів) за рахунок стабільних джерел фінансування, а також спроможності маневрування власними коштами заради забезпечення операційної діяльності;

- визначення платоспроможності та ліквідності господарюючого суб'єкта (можливість покрити поточні зобов'язання мобільними активами);
- визначення шляхів підвищення ефективності управління фінансово-економічною безпекою досліджуваного підприємства.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У першому розділі розкрито основні аспекти, що характеризують теоретико-методичні основи механізму управління фінансово-економічною безпекою підприємства, здійснено сутнісно-змістовний аналіз фінансово-економічної безпеки, застосовано порівняння різних методик виміру та оцінки рівня фінансово-економічної безпеки організації.

У другому розділі роботи проведено дослідження стану управління фінансово-економічною безпекою на ТОВ ТД «Гранд-трейд». Зокрема, у даному розділі проаналізована організаційна характеристика підприємства, господарська діяльність ТОВ ТД «Гранд-трейд», здійснено оцінку ефективності управління його фінансово-економічною безпекою.

У третьому розділі випускної кваліфікаційної роботи запропоновані шляхи покращення механізму управління фінансово-економічною безпекою на досліджуваному підприємстві.

Для написання випускної кваліфікаційної роботи на обрану тематику було опрацьовано законодавчими актами, наукові праці вітчизняних і зарубіжних науковці, зокрема А. Арєф'євої, Р. Качалова, А. Кірієнко, О. Марченко, Д. Ковальова та інших.

Інформаційними джерелами для аналізу, який застосовувався в роботі виступали форми обов'язкової статистичної звітності: ф.№1 «Баланс», ф.№2 «Звіт про фінансові результати» за період 2015-2019 рр.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність та зміст поняття фінансово-економічної безпеки підприємства

Основними причинами зниження рівня фінансово-економічної безпеки українських виробничих підприємств, підсумовуючи напрацювання вчених та практиків, можна назвати, зокрема інерційність структури їх виробництва, зростання, у своїй більшості, фізичного зносу обладнання, а також значною технологічною відсталістю. Тому, зважаючи на зазначене, особливої нагальності набуває необхідність розробки та впровадження ефективних та дієвих механізмів підвищення рівня фінансово-економічної безпеки сучасного підприємства.

Безпосередньої уваги заслуговують наукові роботи з дослідження фінансово-економічної безпеки підприємства таких відомих вчених, як: Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Ляшенко О. М., В. Тамбовцев, Р. Дацків, Плєтнікова І. Л., В. Шликов, Кірієнко А. В. [51; 67; 72; 114; 143 – 145]. Ними було досліджено багато аспектів щодо методів оцінки рівня фінансово-економічної безпеки, однак не було виокремлено їх чіткої градації.

Як нами було визначено, існує багато наукових позицій щодо визначення категорії «безпека». Зокрема, безпека – як стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства й держави від внутрішніх і зовнішніх загроз [35].

Розглядаючи безпеку з точки зору самостійності, її можна охарактеризувати як стан суспільних відносин, за якого особистість, соціальна група, народ, країна (держава) може самостійно, суверенно, без зовнішнього втручання й тиску вільно обирати й впроваджувати свою стратегію міжнародної поведінки, духовного, соціально-економічного й політичного розвитку [98]. Аналізуючи безпеку з позиції ризикованості,

варто зауважити, що це відсутність неприпустимого ризику, який може бути пов'язаний з можливістю завдання збитків [120]. Враховуючи позиції системного підходу, безпека ототожнюється із таким станом системи, за якого вплив зовнішніх і внутрішніх факторів не призводить до ускладнення роботи системи або до нездатності її подальшого функціонування й розвитку [59].

Отже, приходимо до висновку, що вказані підходи до визначення поняття «безпека», враховують різні позиції щодо означення, а саме: захищеність, ризики, забезпечення самостійності суб'єкта. Відповідно, з огляду на їх сутність відбувалася еволюція такої категорії, як фінансово-економічна безпека підприємства.

Започаткував використання у сучасній економічній науці термін «фінансово-економічна безпека» Ф. Рузвельт під час представлення аналізу внутрішніх проблем Сполучених Штатів Америки. Наслідком цього стало у 1934 році прийняття в США першого нормативно-правового акту з питань безпеки – а саме, закону «Про національну безпеку». Наступним щаблем стало створення Федерального комітету з економічної безпеки, головною метою якого виступало підвищення рівня якості життя населення за рахунок забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

Другий етап розвитку фінансово-економічної безпеки в 1940-60-х роках відзначився створенням міжнародної асоціації забезпечення міжнародної економічної безпеки розвинених країн світу, куди входили: Міжнародна асоціація розвитку, Міжнародний валютний фонд, Міжнародна фінансова корпорація, Міжнародний банк реконструкції та розвитку, а також Міжнародний центр по регулюванню інвестиційних спорів, Організація країн-експортерів нафти. Велика увага на даному етапі приділялася проблемам функціонування паливно-енергетичного сектору економіки, а також було зроблено акцент на інтеграції розвинених країн світу та недопущенні паливної кризи.

Характеризуючи третій етап становлення фінансово-економічної

безпеки, варто підкреслити, прийняття країнами Західної Європи стратегії економічного методу забезпечення національної безпеки.

Результатом такої співпраці стало створення механізму протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам. На даному етапі суттєвим зрушенням, на нашу думку, стало те, що функціонування фінансово-економічної безпеки підприємства розглядалось у якості рушійного фактору забезпечення соціально-економічних інтересів працюючих.

Говорячи про сучасну глобальну економіку, варто підкреслити, що вона характеризується комплексною механізацією, автоматизацією, інформатизацією та електронізацією майже всіх існуючих бізнес-процесів.

Однак, поряд з такими позитивно впливаючими на неї важелями, що дозволяють значно підвищити інтенсифікацію виробництва, світова спільнота змушена боротися з викликами, що значно загрожують глобальній фінансово-економічній безпеці.

Основними серед них, на нашу думку, виступають наступні: насамперед, економічне відставання країн, що розвиваються; соціально-економічні проблеми країн, які переходять від командно-адміністративної економіки до ринкової; загроза продовольчої кризи; збільшення ризику радіаційного зараження; посилення залежності окремих країн від імпорту традиційних енергоносіїв; надзвичайно низький рівень використання альтернативних енергоносіїв; виділення значних фінансових ресурсів на запобігання війні та багато інших.

Підсумовуючи дослідження вчених, можна виділити найвагоміші дестабілізуючі фактори зниження рівня міжнародної економічної безпеки. Серед них варто виокремити: порушення стабільності міжнародної торгівлі; обмеження доступу окремих країн до стратегічних ресурсів шляхом або підвищення їх ціни, або під тиском політичних факторів; навмисне створення перепон при обміні новими актуальними технологіями; забезпечення сприятливого клімату в окремих країнах для «відпливу» висококваліфікованих кадрів в інші та інші.

Спираючись на базові положення Концепції фінансово-економічної безпеки України, зазначимо, що сутність фінансово-економічної безпеки країни трактується як «спроможність національної економіки забезпечити свій вільний незалежний розвиток за для утримання стабільності громадянського суспільства та його інститутів, формування достатнього оборонного потенціалу країни за всіляких несприятливих умов і варіантів розвитку подій, а також здатність Української держави до захисту національних економічних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз» [33].

Головною передумовою досягнення Україною високого рівня фінансово-економічної безпеки є, насамперед, прискорення її інтелектуально-інноваційного розвитку. Говорячи про досягнення високого рівня забезпечення фінансово-економічної безпеки регіонів України, варто звернути увагу на наступні дестабілізаційні фактори, головними є яких є: виснаження виробничо-технічного потенціалу; зниження рівня екологічної безпеки; підвищення безробіття; зростання продовольчої залежності; порушення рівномірності фінансового забезпечення (рис. 1.1).

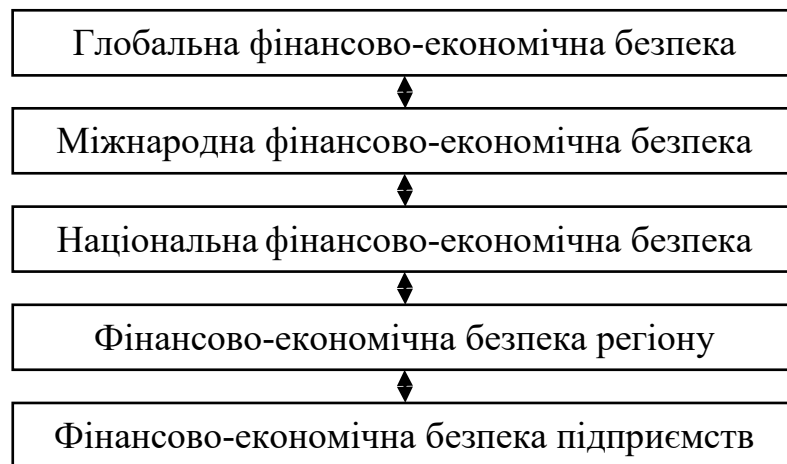

Рис. 1.1. Ієрархія рівнів фінансово-економічної безпеки

Джерело: сформовано автором

Вважаємо за потрібне наголосити, що стрижнем національної економіки та економічного розвитку регіонів виступають ефективні та

високорозвинені виробничі структури, які здатні успішно досягати поставлених стратегічних цілей.

Проведемо структурний аналіз сутності поняття «фінансово-економічна безпека підприємства» (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

**Систематизація визначень наукового поняття
«фінансово-економічна безпека підприємства»**

Автор	Визначення категорії «фінансово-економічна безпека підприємства»
Стан ефективного використання ресурсів	
Є. А. Олейнікова [47]	Стан найбільш ефективного використання ресурсів для подолання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства сьогодні і в майбутньому
С. Н. Ілляшенко, [37] Т. Б. Кузенко [41]	Стан ефективного використання його ресурсів і існуючих ринкових можливостей, що дозволяє запобігати внутрішнім і зовнішнім загрозам і забезпечувати його тривале виживання і стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії
З. С. Варналій [15]	Забезпечення найбільш ефективного використання ресурсів суб'єкта господарювання для запобігання загрозам і створення умов для стабільного функціонування основних його елементів
А. В. Кірієнко [26]	Стан оптимального для підприємства рівня використання його економічного потенціалу, за якого діючі та/або можливі збитки виявляються нижчими за встановлені підприємством межі
О. А. Грунін [18]	Стан господарчого суб'єкта, при якому він при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів досягає запобігання, послаблення або захисту від існуючих небезпек та загроз або інших непередбачених обставин і в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарчого ризику
В. Л. Ортинський [22]	Захищеність потенціалу підприємства (виробничого, організаційно-технічного, фінансово-економічного, соціального) від негативної дії зовнішніх і внутрішніх чинників, прямих або непрямих економічних загроз, а також здатність суб'єкта до відтворення
Стан виробничої системи	
В. Тамбовцев [53]	Сукупність властивостей стану виробничої підсистеми економічної системи, яка забезпечує можливість досягнення цілей всієї системи
Ю. Лисенко, С. Міщенко [44]	Стан виробничо-економічної системи, при якому функціонують механізми запобігання чи зменшення ступеня впливу погроз стабільності функціонування і розвитку підприємства
З. Стаховяк [61]	Такий стан розвитку економічної системи, який забезпечує її ефективне функціонування засобом належного використання внутрішніх та зовнішніх чинників, а також здатність результативного протистояння негативному зовнішньому впливу

Продовження табл. 1.1

Наявність конкурентних переваг	
В. В. Белокуров [6]	Наявність конкурентних переваг, зумовлених відповідністю матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів і організаційної структури підприємства до його стратегічних цілей і завдань
Стан економічного розвитку	
Р. Дацків [53]	Такий стан економічного розвитку суб'єктів господарювання (особи, держави, організації), який забезпечує йому гармонійний розвиток і ефективне використання шансів і усунення загроз
Гармонізація економічних інтересів	
Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьова, О. М. Ляшенко [38]	Міра гармонізації в часі й просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів навколишнього середовища, які діють поза межами підприємства
Стан захищеності діяльності підприємства	
Д. Ковальов, Т. Сухорукова [37]	Захищеність діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатність швидко усунути різноманітні загрози чи пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності
І. Л. Плетникова [61]	Стан захищеності його діяльності від зовнішніх і внутрішніх загроз, а також здатність адаптуватися до існуючих умов, які не впливають негативно на його діяльність
Стан захищеності інтересів	
Енциклопедія економічної безпеки [23]	Стан захищеності життєво важливих інтересів системи від недобросовісної конкуренції, протиправної діяльності кримінальних формувань та окремих осіб, здатність протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам, зберігати стабільність функціонування та розвитку відповідно до його стратегічних цілей
В. Шликов [57]	Стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних і потенційних джерел небезпеки або економічних погроз
О. В. Раздіна [50]	Комплекс заходів, які сприяють підвищенню фінансової стійкості господарюючих суб'єктів в умовах ринкової економіки, що захищають їхні комерційні інтереси від впливу негативних ринкових процесів

Джерело: сформовано автором

Загально прийнятим є твердження, фінансово-економічна безпека підприємства є складовою загального поняття «безпека».

Аналізуючи збитки, закономірним є оцінювання його в грошовому виразі, тобто виділення фінансово-економічної його складової.

Зауважимо, що є хибним ототожнювання збитку чи прибутку як фінансової категорії із реальним станом фінансово-економічної безпеки підприємства, так як така характеристика правомірна лише для визначення поточного стану фінансової діяльності підприємства.

Вище зазначене підтверджується усвідомленням керівниками підприємств необхідності вивчення фінансово-економічної безпеки підприємств, а також повсякчасного виокремлення в організаційних структурах управління підприємствами спеціалізованих підрозділів, які створені для виконання функції забезпечення безпеки організації.

Однак, на даному етапі розповсюдженим є те, що ці структурні підрозділи ще не мають достатньо розробленої, впровадженої та ефективно функціонуючої системи, яка б давала змогу реально оцінити рівень безпеки, що, беззаперечно, суттєво знижує результативність їх діяльності [72].

Загалом, прийнято виділяти декілька підходів щодо визначення сутності фінансово-економічної безпеки підприємства (ФЕБП) (рис. 1.1) [33].

Рис. 1.1. Підходи до визначення поняття «фінансово-економічна безпека підприємства»

Джерело: сформовано автором на основі [15]

Отже, ФЕБП визначають, насамперед:

1. Як протидію економічним злочинам.

Дуже часто визначення ФЕБП прирівнюють до протистояння, а також забезпечення захисту від економічних злочинів (починаючи від банальної крадіжки, шахрайства, закінчуючи фальсифікацією, промисловим шпигунством і т. д.).

Не заперечуємо, здійснювати виокремлення комплексу даних загроз є правомірним та важливим, однак здійснювати визначення поняття

економічної безпеки підприємства одними загрозами, нехай із виділенням різних рівнів деталізації не варто, насамперед, через те, що, як показують численні наукові дослідження, дана категорія є набагато ширшою та змістовнішою

2. Через вимірювання рівня захищеності організації від внутрішніх та зовнішніх загроз. Зауважимо, що будь-яке підприємство – це об'єкт економічних відносин. Власник підприємства зацікавлений в його результативності, яка виражається, як правило в досягненні поставлених цілей, що, безумовно, в своїй більшості носять суто економічний характер [47].

Під час здійснення процесу функціонування підприємства як правило виникають певні загрози, та відповідно, їм чиниться протидія. Однак, сама по собі боротьба із загрозами не виступає ні є метою створення і володіння підприємством, ні провадження його економічної діяльності. Проте, сам процес ведення боротьби з загрозами, а також питання мінімізації їх впливу на господарську діяльність, безумовно є предметом інтересу власника, так як це безпосередньо впливає на кінцевий матеріальний інтерес, через те, що ведення цієї боротьби призводить до витрат, а результат є непередбачуваним [47].

3. Як ефективність використання ресурсів або потенціалу. Прихильники даного підходу, притримуються думки, що щодо уникнення вживання поняття загрози у визначенні ФЕБП, пояснюючи це тим, що вона базується на економічних поняттях досягнення мети, функціонування підприємства, По суті, він є не що іншим як ресурсно-функціональним підходом.

На їх авторитетну думку, фінансово-економічна безпека підприємства – це спосіб найбільш ефективного використання ресурсів організації, що є необхідним для запобігання загрозам, а також задля забезпечення стабільного функціонування підприємства як в умовах сьогодення, та і в майбутньому [24].

Безумовно, оцінка ефективності використання ресурсів є досить складним процесом. Відтак, ефективність використання ресурсів організації у певній мірі як причина або як наслідок, може виступати об'єктом характеристики рівня ФЕБП. Однак, справедливим є питання щодо визначення безпосередньої структури корпоративних ресурсів та необхідність розгляду їх вплив на ФЕБП чи то в сукупності, чи то окремо.

Зауважимо, що не врахована можливість застосування некорпоративних ресурсів забезпечення ФЕБП, насамперед, державних правоохоронних органів, а також системи регулювання торгівельних та виробничих взаємовідносин. До того ж за даного підходу неможливо достовірно визначити, яким є розвиток підприємства: швидким, динамічним або ж навпаки, стабільним функціонуванням, чи й, можливо, застійним.

Заслуговує на увагу і таке визначення фінансово-економічної безпеки підприємства за якої вона трактується як такий стан господарського суб'єкта, за якого, при умові найбільш ефективного застосування корпоративних ресурсів, досягає запобігання, послаблення або повного захисту від існуючих небезпек і загроз або інших обставин, які є непередбачуваними, та в підсумку, забезпечує досягнення мети бізнесу в умовах конкурентної боротьби та господарського ризику [50].

Аналізуючи дане твердження, приходимо до висновку, що воно включає два важливі моменти, які на нашу думку є визначальними, а саме: критерій забезпечення безпеки, а також виконання поставлених цілей підприємством, за умови врахування таких зовнішніх чинників, як конкуренція і ризик. При цьому виокремлено і умову досягнення загальної мети господарюючого суб'єкта – ефективність використання ресурсів підприємницької діяльності. Базовим елементом функціонування системи фінансово-економічної безпеки за такого підходу стає необхідність уникнення визначення керівництвом підприємства заздалегідь нереальних цілей або планування заходів, які можуть бути сприйняті персоналом як загроза та викликати опір змінам.

4. Як конкурентна перевага. Прихильники даного підходу притримуються думки, наявність конкурентних переваг, основним джерелом забезпечення яких є синергетичний ефект взаємопоєднання матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів, а також відповідність організаційної структури організації та її стратегічних цілей та завдань є забезпечувальним фактором фінансово-економічної безпеки [87].

Однак, вважаємо за потрібне наголосити, що сама наявність переваг і потенціалу, без грамотного їх застосування і реалізації, не може гарантувати підприємству того чи іншого рівня фінансово-економічної безпеки.

5. Як способу реалізації і захисту економічних інтересів організації. Даний підхід є відносно новітнім. Ключовим положенням його є розуміння ЕБП як важелю реалізації та захисту економічних інтересів організації, що трактується через рівень захищеності його життєво важливих інтересів від загрозливого впливу внутрішніх і зовнішніх факторів, зокрема, захист підприємства в цілому, а також окремих його складових: трудового та інтелектуального потенціалу, інформації, технологій, капіталу і прибутку, та уособлює собою систему заходів спеціального правового, економічного, організаційного, інформаційно-технічного і соціального характеру [22].

Досліджуючи етимологію слова «безпека» можна узагальнити її як стан, за якого не загрожує небезпека, є певний захист від небезпек. Однак, загальнозрозумілим є те, що підприємство, за економічних умов функціонування не може постійно бути в безпеці, здійснювати свою діяльність без загроз. Відкритість господарювання зумовлює функціонування в перманентній небезпеці, що з огляду на конкурентну боротьбу носить і позитивний характер, так як є стимулюючим до постійних змін фактором, дозволяють організації постійно бути наготові, продукують здатність швидкої мобілізації та прийняття рішень в умовах невизначеності.

Розглянемо позиції вчених щодо трактування поняття «фінансово-економічна безпека». Так, прихильником цільового підходу є В.Тамбовцев, який визначає фінансово-економічну безпеку як сукупність властивостей

стану виробничої підсистеми фінансово-економічної системи, що дає можливість забезпечити досягнення цілей всієї системи.

На думку С. Ілляшенко, фінансово-економічна безпека – це такий стан ефективного використання ресурсів та існуючих ринкових можливостей організації, що дозволяє запобігати внутрішнім і зовнішнім загрозам, а також забезпечує тривале виживання та стійкий розвиток на ринку згідно до обраної місії.

Позиція Р. Дацків полягає у трактуванні поняття «фінансово-економічна безпека» як стану економічного розвитку суб'єктів господарювання (особи, держави, організації), що здатний забезпечити йому гармонійний розвиток та ефективно використання шансів і усунення загроз оточуючого середовища.

Вартим до уваги, на нашу думку, є твердження Покропивного С. Ф., який приходить до висновку, що фінансово-економічна безпека підприємства - це «такий стан корпоративних ресурсів, перш за все ресурсів капіталу, інформаційних та кадрових ресурсів та технології, та, безумовно, підприємницьких можливостей, за якого гарантується найефективніше їх використання для формування передумов до стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, а також запобігання внутрішнім та зовнішнім негативним впливам (загрозам)» [55].

Прихильниками ресурсного підходу до трактування економічної безпеки підприємства є наступні автори, зокрема, Ареф'єва О. В. («стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів, що сприяє подоланню загроз і забезпеченню стабільного функціонування підприємств як на сьогодні, так і в майбутньому» [14]; Ілляшенко С. Н. та Кузенко Т. Б. («стан ефективного використання його ресурсів та існуючих ринкових можливостей, що дає змогу запобігати внутрішнім і зовнішнім загрозам, а також забезпечувати його тривале виживання та стійкий розвиток на ринку згідно до обраної місії» [64]).

Заслуговує уваги позиція щодо визначення фінансово-економічної

безпеки підприємства таких авторів як Козаченко Г. В., Пономарьова В. П. та Ляшенко О. М. Під час проведених досліджень, науковці приходять до висновку, що фінансово-економічну безпеку підприємства можна визначити як міру гармонізації в часі й просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів навколишнього середовища, які діють поза межами підприємства [69].

Прихильником даного підходу є і Д. Ковальов, який розуміє під фінансово-економічною безпекою саме захист діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища, а ототожнює її із здатністю швидко усунути різноманітні загрози чи пристосуватися до існуючих умов, які не позначаються негативно на його діяльності.

Горячева К.С. приходять до висновку, що фінансово-економічну безпеку варто розглядати з позиції захисту та активного протистояння небезпекам. Так в її праці зосереджено наступне: «стан економіки підприємства (економічної системи), який можна характеризувати збалансованістю і стійкістю до негативного впливу будь-яких загроз, її здатністю забезпечувати на основі власних економічних інтересів сталий і ефективний розвиток».

Досліджуючи напрацювання, які зосереджені в енциклопедії економічної безпеки приходимо до висновку, що основна увага у даному довіднику акцентується на стійкості діяльності підприємства до впливу загроз.

Дане джерело інформації подає фінансово-економічну безпеку підприємства – «це стан захищеності життєво важливих інтересів системи від недобросовісної конкуренції, протиправної діяльності кримінальних формувань та окремих осіб, здатність протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам, зберігати стабільність функціонування та розвитку відповідно до його стратегічних цілей».

Вагомою, на нашу думку, і думка такого вченого як Тамбовцев В. Л., який підкреслює, що фінансово-економічна безпека підприємства – «це стан

підприємства, який означає, що вірогідність небажаної зміни яких-небудь якостей, параметрів власного майна, а також змін його зовнішнього середовища є невелика (менше певної межі)» [62].

Для оцінки рівня фінансово-економічної безпеки підприємства не достатньо лише статичних показників, так як на нього чинять вплив, як мінімум, три компоненти: по-перше, це наявний існуючий рівень фінансово-економічної безпеки організації (що розуміє під собою ресурсне забезпечення виробничо-господарської та фінансової діяльності); по-друге, ефективність функціонування організації на ринку; по-третє передумови, які здатні забезпечити подальший розвиток організації.

На нашу думку, доречним буде підкреслити, що фінансово-економічна безпека підприємства є уособленням його захищеності та досягається завдяки органічному симбіозу забезпечення результатів діяльності підприємства, а також формуванні його здатностей.

Забезпечення результатів діяльності організації досягається за наступними критеріями, а саме: стабільності та безперервності виробничо-господарської діяльності підприємства; фінансово-економічної стійкості організації; а також ефективності показників використання ресурсів підприємства.

До уваги пропонується підсистема здатностей підприємства, яка побудована за висхідним принципом, тобто: протистояння загрозам, здатності до адаптації та до повсякчасного розвитку (рис.1.2).

Підсумовуючи інформацію, що зображена на рисунку 1.2., зауважимо, що про досягнення високого рівня фінансово-економічної безпеки можна говорити за умови виконання наступних позицій: досягнення ефективності використання ресурсів, а також спрямування діяльності підприємства до постійного розвитку. Забезпечення середнього рівня фінансово-економічної безпеки можливе за досягнення підприємством високого значення показника фінансово-економічної стійкості, а також створення передумов для адаптації. Дослідження показують, що при умові забезпечення лише стабільності та

безперервності виробничої діяльності на підприємстві, а також формуванні здатності лише протистояти поточним загрозам, рівень фінансово-економічної безпеки підприємства можна охарактеризувати як низький.

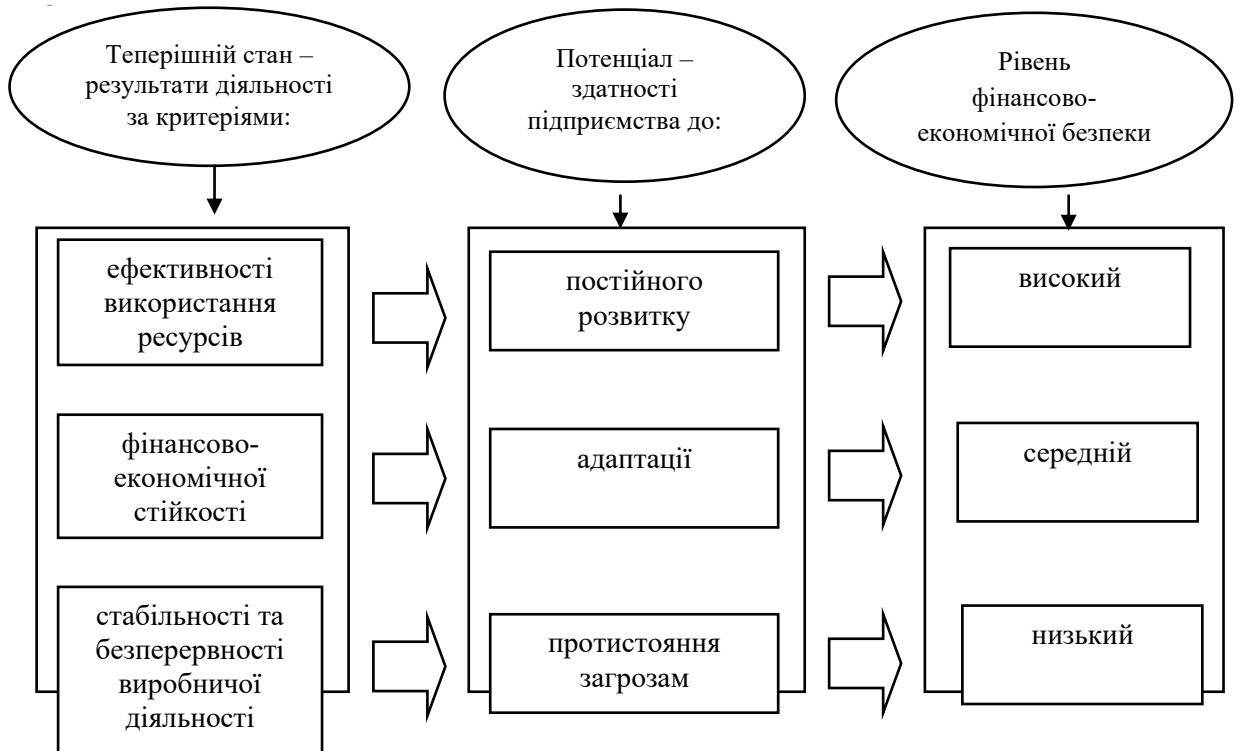

Рис. 1.2. Схема обґрунтування градації рівнів фінансово-економічної безпеки підприємства

Джерело: сформовано автором

Виокремлення градації рівнів фінансово-економічної безпеки дає змогу вітчизняним підприємствам, на нашу думку, більш об'єктивно оцінювати поточну ситуацію, а також визначити пріоритетні стратегічні напрями подальшого розвитку.

1.2. Інформаційно-аналітичне забезпечення оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства

Досліджуючи передумови управління фінансово-економічною безпекою підприємства, підсумовуючи напрацювання вчених та практиків, можна спостерігати закономірність прямої її залежності рівня якості

інформаційно-аналітичного забезпечення. На думку вітчизняних науковців, головними підсистемами інформаційно-аналітичне забезпечення системи управління фінансово-економічною безпекою перш за все є такі: інформації, систем показників, індикаторів та методів оцінки та аналізу економічної безпеки підприємства.

Беззаперечно, однією з найвагоміших властивостей інформації є змога до виникнення змін. З огляду на те, що адаптація до мінливих умов зовнішнього середовища та постійних викликів ринку, забезпечення економічної безпеки підприємства стає визначальною умовою успішної конкурентної боротьби. Зауважимо, що практична цінність інформації повністю залежить від тієї ролі, яку вона займає в прийнятті управлінських рішень керівництвом організації. Також, вона полягає і в здатності суб'єкта розпоряджатися нею в тій чи іншій мірі. Покликанням інформації є, насамперед, забезпечення процесу прийняття достовірних рішень, так як її роль можна прирівняти із вагомістю таких факторів виробництва як праця, матеріальні ресурси та, навіть, капітал; інформація дозволяє створювати додану вартість, а відтак, несумнівно, є критерієм забезпечення економічної безпеки підприємства.

Узагальнюючи наукові доробки, приходимо до висновку, що найвагомішими властивостями інформації є: повнота, вірогідність, цінність, актуальність і ясність.

Як показує практика, здійснення аналітичної обробки інформації найдоцільнішим є на основі системного підходу, позаяк за його допомогою можна розкрити не лише комплексність об'єкта, визначити багатогранність його зв'язків, а й скомпонувати їх єдину цілісну систему. За системного підходу можна виокремити основні цілі системи, основою досягненню яких мають посприяти вихідні дані, а також одержана оброблена та узагальнена інформація. Наступним етапом обробки інформації є конструювання системи у відповідності до цілей організації. Наголосимо, що в такому випадку, під системою варто розуміти набір елементів та інформаційні зв'язки, які

виникають під час їхньої взаємодії між ними та є основоположними для забезпечення ефективного та безпечного управління господарською діяльністю підприємств.

На нашу думку, вартим уваги, стає твердження щодо тяжіння системи аналітичної інформації, яка застосовується для прийняття управлінських рішень до складності. Відповідно, правомірним є те, що це приводить до ускладнення взаємозв'язків в інформаційному потоці. Тож, із врахуванням того, що спостерігається систематичне зростання обсягів інформації та, не зважаючи на її інколи надмірність, керівники нерідко опиняються в ситуації інформаційної недостатності для прийняття оптимальних для певної ситуації управлінських рішень. До того ж, підкреслимо, те, що інформація щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства за своєю структурою досить неоднорідна. І, відповідно, все вище зазначене, ускладнює її використання в процесі управління фінансово-економічною безпекою.

Виходячи із практики функціонування переважної більшості підприємств, основними джерелами інформації, що призначена для використання менеджерів з питань забезпечення економічної безпеки, є внутрішні джерела. Поширеним є створення спеціалізованої аналітичної групи, або ж, як правило на великих підприємствах, служби економічної безпеки підприємства, до складу функціональних повноважень якої повністю або частково включається інформаційне забезпечення.

Основними принципами створення раціонального потоку інформації щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства є:

- уніфікованості, який спирається на універсальність проєктних рішень щодо застосування їх до широкого спектру задач, пропонованих аналітичній службі підприємства до виконання;
- системності, що спирається на чіткий порядок функціонування всієї системи аналітичної інформації в цілому з урахуванням майбутніх тенденцій змін;

- принцип вирішення нових завдань, що спрямований на виявлення та вирішувати нові задач, які постійно виникають у господарській діяльності організації, викликані динамічним розвитком зовнішнього середовища;

- принцип першого керівника, який має на меті зосередження управлінських функцій, пов'язаних із забезпеченням аналітичної роботи на підприємстві першим керівником, через те, що як правило, він як зацікавлена сторона у досягненні організацією лідерських позицій на ринку, буде постійно ставити перед аналітичним відділом нові та більш складніші завдання задля досягнення своєї мети;

- принцип розвитку, який розуміє під собою безперервний процес поповнення та актуалізації системи вирішення аналітичних задач для забезпечення безперебійного функціонування організації;

- принцип сумісності – вимагає забезпечення взаємодії усіх підсистем діяльності підприємства за рахунок реалізації інформаційних інтерфейсів, які є зв'язковою ланкою в даному процесі за рахунок встановлених правил та норм;

- принцип стандартизації, що спрямований на застосування типових уніфікованих й стандартизованих елементів, а також проектних рішень, пакетів прикладних програм для побудови економіко-математичних моделей, зокрема, для можливості їх широкого застосування;

- принцип ефективності зосереджений на забезпеченні балансу між витратами й цільовими ефектами, включаючи кінцеві результати автоматизації;

- принцип єдиної інформаційної бази, головною ідеєю якого є твердження, одноразового введення вихідної інформації в систему для її подальшого багаторазового використання.

Визначимо вимоги які висуваються до збору, накопичення та систематизації інформації, яка використовується для забезпечення економічної безпеки підприємства: інформація повинна бути повною й своєчасною, достовірною, корисною, зрозумілою та зручною для сприйняття

й подальшого використання. Також, варто звернути увагу на обставини, які зумовлюють потребу збору, накопичення й зберігання фінансово-економічної інформації. До них можна віднести такі як: багаторазовість і тривалість її застосування, розрив у часі між процесом збору та використанням інформації за умови здійснення аналізу в ході управління економічною безпекою на підприємстві.

Несистемність потоків інформації, недовершеність їх каналів, методів, а подекуди і техніки збору, процесу збереження та оброблення в результаті зумовлюють істотне несвоєчасне отримання інформації, а інколи й повну втрату її якості, що спричинює виникнення загроз для організації. Основою сучасного одержання інформації можна вважати інтеграцію процесу її збору й обробки. Як показують дослідження, узагальнення використовуваної інформації після здійснення аналітичних досліджень прямо пропорційні її якості, відтак беззаперечною є вимога попередньої перевірки досліджуваної інформації перед безпосереднім використанням.

Аналіз наукових джерел дає змогу підсумувати те, що упорядкування та підготовку джерел використовуваної для аналізу інформації варто поділяти на два етапи: по-перше, перевірку їх змісту; по-друге, обробку та пізнання матеріалів.

Перед безпосереднім використанням отриманої інформації для аналізу економічної безпеки підприємства варто провести попередню підготовку, яка має складатися, насамперед, ув'язки показників до порівнянного вигляду, а також, за потреби спрощення цифрового матеріалу. Дані умови є обов'язковими задля одержання вірних результатів при проведенні та подальшому трактуванні економічного аналізу. Загальновживаними способами приведення показників до порівнювального вигляду, як показав аналіз наукових джерел, є:

- нейтралізація ціннісного фактора, що здійснюється як відображення різних видів об'ємних показників в єдиних цінах;
- нейтралізація кількісного фактора, що використовується при

дослідженні ефективності використання певного виду ресурсів та здійснюється способом розрахунку ряду умовних показників, за умови незмінності об'ємного показника, натомість послідовної зміни величина ресурсу, який витрачається;

- нейтралізація впливу методик розрахунку на рівень кількісних і якісних показників. За даного способу справедливим вважається приведення сукупності однорідних планових, звітних, облікових, фактичних показників до єдиної методики визначення;

- обрахування середніх величин, що застосовується при вивченні ряду однорідних показників;

- заміна абсолютних величин відносними в разі доцільності, насамперед, для більшої наочності, зрозумілості й сприйнятливості.

Зазначимо, що усі переваги й недоліки зібраної інформації, її повнота та обсяги, що використовуються для аналізу, а потім застосовуються для управління фінансово-економічною безпекою можна виявити, як правило, під час самого процесу аналізу.

Доречним буде підкреслити, що інформацію про стан економічної безпеки конкретного підприємства використовують не лише внутрішні, а й зовнішні користувачі.

Відповідно, можна прийти до висновку, що для задоволення вимог користувачів даної інформації до її якості висувається ряд вимог.

Зазвичай, для внутрішнього забезпечення керуючого персоналу необхідною інформацією відбувається певний розподіл функцій між виконавцями. Тому, для забезпечення кожного управлінця інформаційним ресурсом здійснюється розробка посадових інструкцій, у яких зазначається перелік функцій, які він має виконувати. Далі, використовуючи дані інструкції можна обрахувати той обсяг інформації, якого буде достатньо для забезпечення ефективної системи фінансово-економічної безпеки підприємства.

Загалом, варто зауважити, що загальноприйнятим є представлення

застосовуваних економічних показників, що аналізувалися у ключі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства у вигляді системи. Наведемо, найбільш влучне, на наш погляд, визначення системи показників що трактується як їх упорядкована сукупність, за якої використання кожного показника має дає кількісну або якісну характеристику визначеної сторони фінансово-господарської діяльності, обов'язково має властивості зведення й подільності, і має бути пов'язаною з іншими показниками, та уникати дублювання.

Для забезпечення якості прийнятих на підприємстві управлінських рішень формується інформаційна база фінансово-економічної безпеки, що може бути представлена у вигляді системи показників, що здійснюють свій вплив через такі її характеристики як: вірогідність, час поновлення, повнота та автоматизованість. Відповідно, до неї як для основи проведення базисних аналітичних досліджень у системі фінансово-економічної безпеки висувуються наступні вимоги до формування:

- до системи мають бути включені декілька окремих показників, а також один узагальнюючий, який буде від них залежним;

- усі частини даної системи (показники, групи показників, вся система), мають бути взаємопов'язані, направлені на забезпечення однакових цілей, мати змогу бути загальнотеоретично інтерпретованими;

- вся система має відповідати вимогам інтегрованості, що буде забезпечувати її застосування при програмно цільовому менеджменті фінансово-економічної безпеки, а також уможливлувати побудову «дерева» цілей для визначення економічного й соціального рівня розвитку організації;

- можливість маніпуляції значеннями величини показників, яка має залежати від вже досягнутого рівня фінансово-економічної безпеки, а також перспектив використання її потенціалу для досягнення поставлених цілей в майбутньому;

- забезпечення обґрунтовано необхідної кількості показників, що використовуються для оцінки певних функціональних складових фінансово-

економічної безпеки організації;

- усі застосовувані показники досліджуваної системи мають бути реальними й динамічними;

- забезпечення одержання прогнозування спрямованості зміни динаміки досліджуваних показників;

- усі використовувані показники мають бути вагомими, тобто мати значний вплив під час процесу дослідження фінансово-економічної безпеки);

- під час формування системі застосовуваних показників для оцінки та аналізу поточного стану фінансово-економічної безпеки підприємства, варто брати до уваги галузеві особливості підприємства, використовувану конкурентну стратегію на ринку, а також стадію життєвого циклу розвитку, якому воно зараз відповідає.

Враховуючи вимоги концепції управління фінансово-економічною безпекою підприємства, розроблену і для змоги структурування її рівнів, визначено системи показників, які дають можливість здійснити оцінку передумов здобуття певного рівня, а також поточного рівня фінансово-економічної безпеки підприємства (табл. 1.2).

Виокремлення зазначених систем є доцільним для здійснення оцінювання та аналізу не тільки поточного рівня фінансово-економічної безпеки підприємства, а також потенціальної можливості його нарощування, або навпаки зниження, тобто дає змогу оцінити накопичення організацією можливостей до формування якомога вищого рівня в перспективі.

Сучасний стан науково-промислової політики нашої держави характеризується насамперед пригніченням економічного розвитку що зумовлюється технологічною відсталістю суб'єктів господарської діяльності, депресивною динамікою здійснення науково-дослідних та конструкторських розробок, повсякчасним фізичним зношенням основних засобів. Така, як не прикро, розповсюджена проблема стає чи не основною причиною втрати конкурентоспроможності вітчизняної продукції, а відтак, призводить до зниження рівня фінансово-економічної безпеки українських підприємств.

Таблиця 1.2

**Система показників для оцінки основних передумов досягнення
певного рівня фінансово-економічної безпеки підприємства**

Підсистеми показників, що характеризують здатності підприємства до:	Показники
1	2
протистояння загрозам	Питома вага в активі балансу необоротних активів
	Питома вага в активі балансу оборотних активів
	Питома вага в пасиві балансу власного капіталу
	Питома вага в пасиві балансу довгострокових зобов'язань
	Питома вага в пасиві балансу поточних зобов'язань
адаптації	Питома вага основних засобів у виробничому потенціалі
	Питома вага виробничих запасів у виробничому потенціалі
	Питома вага незавершеного виробництва в виробничому потенціалі
	Темп зростання фонду оплати праці
	Питома вага заохочувальних виплат і компенсацій в фонді оплати праці
постійного розвитку	Коефіцієнт забезпеченості інтелектуальною власністю
	Питома вага витрат на обчислювальну техніку в загальному об'ємі витрат на інформатизацію
	Питома вага витрат на оплату послуг сторонніх підприємств у сфері інформатизації в загальному об'ємі витрат на інформатизацію
	Коефіцієнт покриття капітальних інвестицій
	Коефіцієнт капітального будівництва
	Питома вага інвестицій на будівництво в загальному об'ємі капітальних інвестицій
	Питома вага інвестицій на придбання нових основних засобів в загальному об'ємі капітальних інвестицій
	Питома вага кадрів, які підготовлені новим професіям
	Питома вага працівників, які підвищили кваліфікацію

Джерело: сформовано автором

Управлінське ядро вітчизняних промислових підприємств в переважній своїй більшості переконана, що держава має здійснити ряд заходів щодо їм забезпечення відповідного рівня їх фінансово-економічної безпеки, однак, зарубіжна практика доводить, що без докладання зусиль самими організаціями для забезпечення даного процесу наявний її рівень може навпаки суттєво

знизитися, та як підсумок, призвести до витиснення українського виробника з ринку зарубіжними конкурентами.

Основоположним компонентом фінансово-економічної безпеки підприємства визнається її техніко-технологічна складова. Успішне господарювання промислового підприємства прямо пропорційно залежить від рівня надійності підсистеми техніко-технологічної безпеки, а відтак, на нашу думку, поглиблене вивчення вищевказаних проблемних питань є назвичайно актуальними.

У ролі однієї з визначальних цілей дослідження фінансово-економічної безпеки підприємства варто згадати діагностику його стану, що здійснюється за системою показників, які зосереджені а врахуванні специфічних галузевих особливостей, які є найбільш властивими для конкретного підприємства та носять для нього важливий стратегічний характер.

За умови використання зазначеної методики з метою формування системи кількісних і якісних показників дослідження стану фінансово-економічної безпеки на рівні певного підприємства, то стратегічним буде застосування наступних основоположних індикатори (зауважимо, що даний перелік може бути змінено або ж конкретизовано відповідно до того виду виробництва, де його застосовано, може здійснюватися поділ показників за основними та другорядними факторами впливу) [44]:

а) індикатори виробничої діяльності:

- динаміка виробництва, що може характеризуватися зростанням, спадом, стабільністю, мати певну динаміку та темп зміни;
- реальний рівень використання в робочому процесі виробничих потужностей;
- частка НДДКР у загальному обсязі робіт;
- частка НДР у загальному обсязі НДДКР;
- темп реновації основних виробничих фондів;
- сталість виробничого процесу, що має на увазі можливість

обрахування ритмічності, рівня завантаженості основних фондів протягом певного відрізка часу;

- питома вага виробництва у ВВП, може бути розрахована для великих підприємств, або ж підприємств-монополістів);
- оцінка конкурентоспроможності вироблюваної продукції;
- оцінка парку машин та обладнання за віковим фактором, а також рівнем технічного ресурсу;

б) фінансові індикатори:

- обсяг "портфеля" замовлень, що включає в себе загальний обсяг продажі, які є передбачуваними); реальний і бажаний обсяг інвестицій, що потрібні для підтримки і розвитку фактичного потенціалу);
- рівень інноваційної активності, що визначається обсягом інвестицій у інновації);
- рівень рентабельності виробництва;
- фондвіддача (капіталомісткість) виробництва;
- дебіторська та кредиторська заборгованість;
- частка забезпеченості підприємства власними джерелами фінансування таких груп факторів, як оборотні кошти, матеріали, енергоносії для потреб виробництва;

в) соціальні індикатори:

- рівень оплати праці, який підставляється як із середнім показником по промисловості, так і, за потреби, по економіці в цілому;
- рівень заборгованості виплат заробітної плати;
- втрати робочого часу;
- структура кадрового потенціалу, як правило до уваги береться в першу чергу вікова та кваліфікаційна.

Беручи за основу галузеві особливості господарської діяльності підприємства, співставляючи їх із фактичними, а також нормативними значеннями його реальних техніко-економічних показників, враховуючи величини їх відхилення від гранично допустимих значень індикаторів

фінансово-економічної безпеки, більшість науковців радять характеризувати поточний стан досліджуваного підприємства як:

а) нормальне, у разі знаходження індикаторів фінансово-економічної безпеки у межах бар'єрних значень, при цьому рівень залучення наявного потенціалу має бути близьким до технічно виправданих нормативів завантаження обладнання і робочих площ;

б) передкризовий, коли перетинається граничне значення хоча б одного з індикаторів, що визначають фінансово-економічну безпеку, при цьому спостерігається наближення певних показників до ліміту своїх бар'єрних значень, ще однією важливою умовою є наявність технічних і технологічних можливостей покращення умов і результатів виробничої діяльності, що забезпечується готовністю протидіяти загрозам, що виникають під час здійснення господарської діяльності, а також впровадження заходів їх запобігання;

в) кризовий, коли ліміти бар'єрних значень перетинаються у більшості основоположних для конкретного підприємства індикаторів фінансово-економічної безпеки, проявляються ознаки спаду виробництва, які є, як правило, не виправними, а також відбувається часткова втрата наявного потенціалу через виснаження технічного ресурсу устаткування та інших фондів, скорочення чисельності персоналу, тощо;

г) критичний, коли значення показників переходять всі визначені межі (або майже всі), за якими можна вирізнити нормальний і кризовий стани розвитку виробничої діяльності, а також неминучою стає втрата наявного потенціалу підприємства.

Нехай P_i – система показників фінансово-економічної безпеки підприємства, $i = 1, \dots, m$; p_{i0} – граничне (лімітоване) нормалізоване значення показника P_i . Систему показників можна сформулювати на основі проведення факторного аналізу або підібравши декілька ключових показників, які є уособленням функціональної складової фінансово-економічної безпеки підприємства.

Зміна значень індикатора P_i відбувається в діапазоні $0 < x_i < 1$ і ці значення визначаються співвідношеннями:

$$x_{iH}, \text{ якщо } (1 + s) p_{i\bar{0}} < x_i < 1,$$

$$x_{iHk}, \text{ якщо } p_{i\bar{0}} < x_i < (1 + s) p_{i\bar{0}},$$

$$x_i = x_{iK}, \text{ якщо } (p_{i\bar{0}} < x_i < (1 - s) p_{i\bar{0}},$$

$$x_{iKp}, \text{ якщо } 0 < x_i < (1 - s) p_{i\bar{0}}.$$

Тут s – межа граничного значення показника, що приймає значення. Отож, припустимо, $s = 0,15$; стан підприємства позначено наступним чином: н - нормальний, пк – передкризовий, к – кризовий, кр – критичний.

У якості критерію стану виробництва, що відповідає вимогам фінансово-економічної безпеки, виступатиме умова $S_H > S_{пк} > S_{кр}$, де S_H – площа багатокутника при нормальному або передкризовому розвитку виробництва; $S_{пк}$ – площа багатокутника в кризовій або пороговій зоні стану виробництва; $S_{кр}$ – площа багатокутника у критичній зоні стану виробництва.

Поширеним для визначення стану фінансово-економічної безпеки підприємства за використання індикаторів є застосування графічного способу (рис. 1.3).

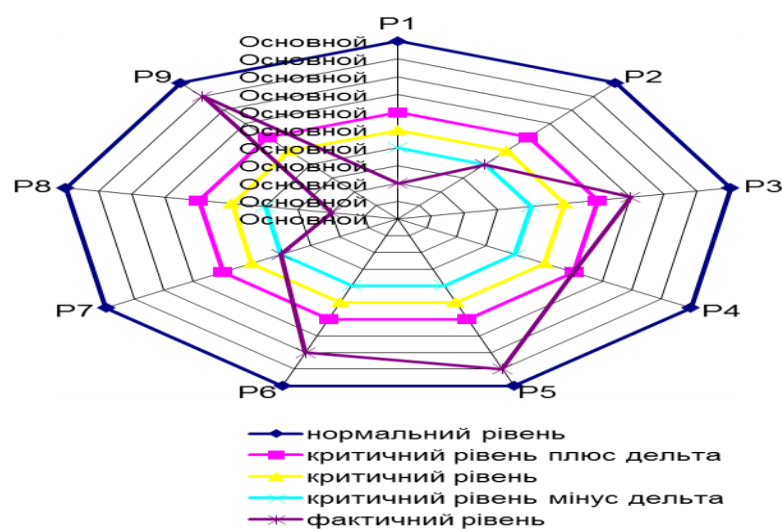

Рис. 1.3. Використання графічного способу для визначення рівня фінансово-економічної безпеки підприємства

Джерело: сформовано автором

Значення графічної інтерпретації підсумків індикативного аналізу економічних обґрунтувань, результуючих значень, розрахунків в практичному використанні часто залишається недооціненим. Як показують дослідження, вона позитивно впливає на сприйняття і прискорює отримання не лише кількісних, а й, що важливо, якісних значень показників та безперечно відіграє вагому роль при здійсненні візуальної, оперативної, комплексної оцінки узгодженості різноманітних факторів, які є визначальними для прогнозування стану і тенденції розвитку суб'єкта господарювання. Графік не тільки характеризує реальний стан підприємства на сучасному етапі, але і той стан його безпеки, що є бажаним для нього.

1.3. Оцінка ефективності механізму управління фінансово-економічної безпеки ТОВ ТД «Гранд-Трейд»

Основою порівняльного аналізу досліджуваного підприємства з конкурентами, являється наявність аналогічної бази їх даних, що дає змогу здійснювати глибинну оцінку переваг та недоліків, приймати ефективні управлінські рішення щодо можливого сполучення власних можливостей та можливостей конкуруючих організацій, проводити аналіз динаміки результатів господарської діяльності підприємства за певний період, отримувати інформацію про прогрес чи регрес на ринку, вчасно попереджувати виникнення небезпечних відхилень, що можуть порушувати бажаний стан розвитку.

Широко розповсюдженим є використання наступних методів, що дозволяють виміряти стан державної економічної безпеки: моніторингу основних показників, що вимірюють соціально-економічну складову, а також співставлення їх з критичними значеннями, що мають бути, за нормального функціонування, не меншими за загальносвітові; експертної оцінки; теоретико-ігрові; оптимізації; теорії штучних нейронних мереж багатовимірного статистичного аналізу; аналізу й обробки сценаріїв [10] (рис. 1.4).

Переважна їх більшість варто застосовувати для аналізу рівня фінансово-економічної безпеки господарюючих суб'єктів не тільки на макро-, але ще для характеристики мезорівня управління економічною системою.

Приходимо до висновку, що моніторинг найбільш визначальних соціально-економічних показників ставить перед собою за мету збір інформації відповідно до переліку показників, що доцільно використовувати під час проведення дослідження стану фінансово-економічної безпеки господарюючих суб'єктів.

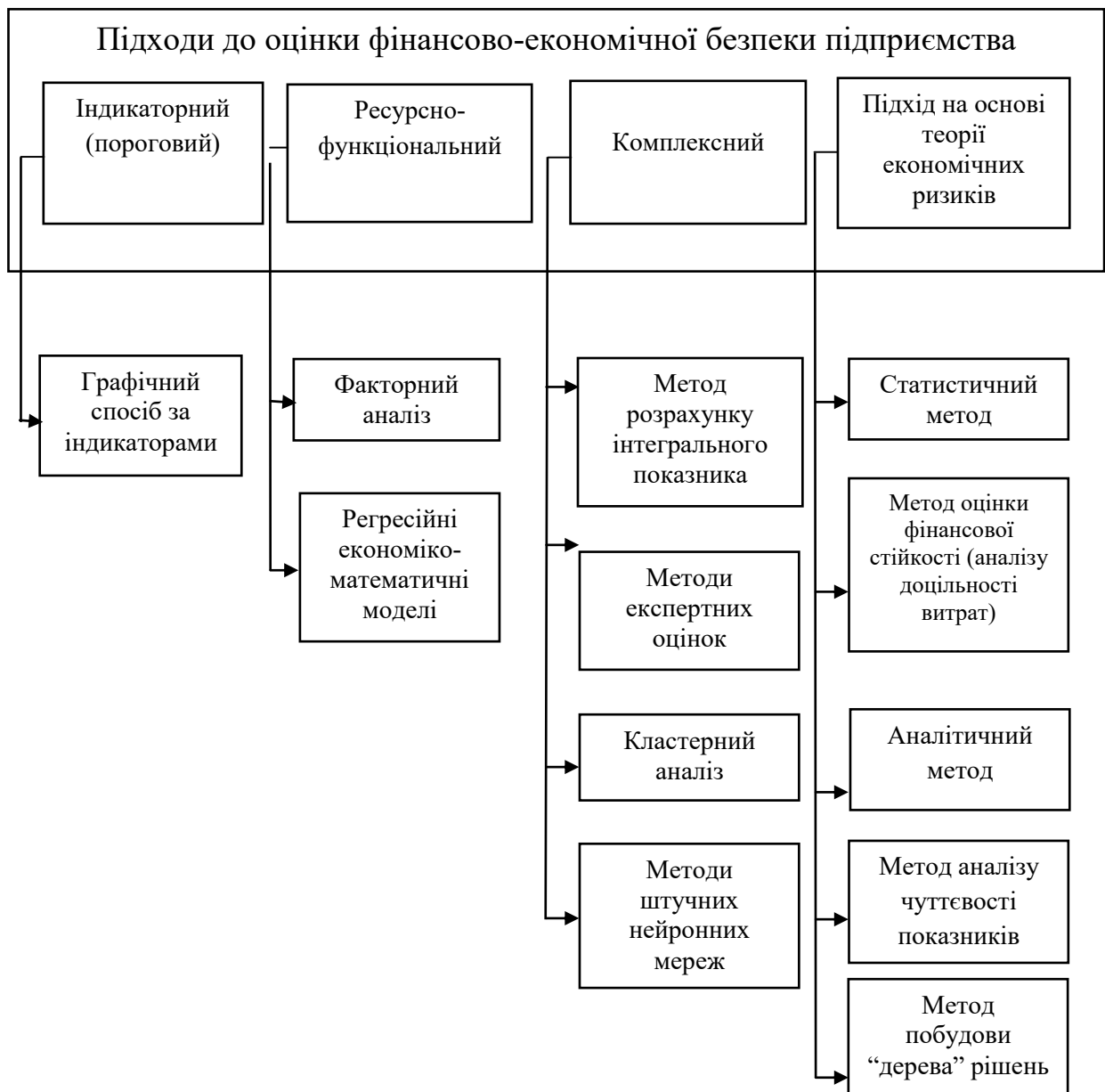

Рис. 1.4. Інтеграція підходів та методів до оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства

Джерело: сформовано автором

В.Волошин притримується думки щодо необхідності включення до них показників, що характеризують ресурсний потенціал та можливості його подальшого розвитку; рівня результативності використання ресурсів, зокрема трудових, та капіталу, а також співставлення його із аналогічними показниками в найбільш розвинутих країнах та країнах-флагманах.

Важливим, на його думку, є порівняння даних показників із критичним рівнем, за якого ризик загроз зовнішнього та внутрішнього характеру чинитимуть мінімальний вплив на конкурентоспроможність економіки; суверенітет та незалежність країни, а також, що є важливим в сучасних умовах забезпечення цілісності території та економічного простору.

Здійснення такої оцінки відбувається за рахунок формування відповідних рейтингів країн, визначальною ознакою яких стає рівень сформованості економічного середовища, яке є сприятливим для здійснення господарської діяльності (як приклад можна навести рейтинг країн Світового банку [11]).

Зокрема, нами визначено, що застосування методу аналізу та обробки сценаріїв дає змогу здійснювати багатоваріантний ситуаційний аналіз стану функціонування системи фінансово-економічної безпеки господарюючого суб'єкта, прогнозуючи ймовірність настання різних варіантів зміни ситуації. На нашу думку, виправданим є виконання розрахунків в рамках даного методу із застосуванням засобів економіко-математичного моделювання.

Також, варто зауважити, що його використання дає змогу до прогнозування ефективності та з'ясування наслідків впливу управлінських рішень державних органів, а також приймати ті рішення, які виявляються найбільш оптимальними за умов, що склалися.

Як показують дослідження, теоретико-ігрові методи, як правило, використовуються для проведення аналізу багатосторонніх конфліктних ситуацій та з можливістю урахування їх взаємного впливу. За умов використання даного методу оцінки рівня фінансово-економічної безпеки

господарюючого суб'єкта весь процес здійснення аналізу відтворюється у формі моделювання ігрової ситуації.

Підсумовуючи наукові доробки вчених, зазначимо, що використання методів багатовимірної статистичного аналізу, до яких прийнято відносити кореляційний, аналіз часових рядів, регресійний, кластерний, компонентний, коінтеграційний, факторний, а також інші, дає змогу для обрахування, а також подальшої характеристики зміни динаміки розвитку індексів фінансово-економічної безпеки господарюючих суб'єктів, в основу яких покладено закономірності зміни даних статистичного аналізу за минулі періоди, а також екстраполяції тенденцій їх майбутніх змін. Відтак, справедливою є думка, що вибір цих методів як основи методологічного забезпечення щодо оцінки рівня фінансово-економічної безпеки господарюючого суб'єкта є актуальною, доцільним та поширеною до застосування.

Таке твердження покладається на те, що категорія фінансово-економічної безпеки господарюючого суб'єкта є, перш за все, поліфакторною, тобто іншими словами залежить від великої кількості чинників та їх груп, має здатність до розвитку в історичному аспекті, а також залежить як від кількісних та якісних факторів, так і від показників, що є непорівнюваними між собою.

Ми приходимо до висновку, що найефективнішим способом, що використовується для оцінки рівня фінансово-економічної безпеки господарюючого суб'єкта є застосування методів теорії штучних нейронних мереж, з огляду їх здатність щодо моделювання складних нелінійних залежностей, а також можливості подолання проблеми різнорозмірності.

Економічно доцільним та виправданим є застосування під час оцінки рівня фінансово-економічної безпеки господарюючого суб'єкта не лише класичних, а й сучасних методів.

Насамперед, мова йде про використання методів евристичного, компаративного, стратегічного аналізу і прогнозування ситуаційного, логіко-

структурного моделювання.

Однак за своєю сутністю дані методи певним доповненням до базових. Тому, їх бажано застосовувати для узагальнення результатів моніторингу показників соціально-економічного розвитку; узагальнення результатів методів експертних оцінювань, а також багатовимірних статистичних досліджень, що можуть бути представлені у вигляді, документів програмно-цільового характеру.

При здійсненні оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки господарюючого суб'єкта науковці, як правило, користуються декількома методами та прийомами одночасно.

Тому, для адекватно проведеної оцінки важливим є вибір доцільного для даної ситуації методу. Так, для нашого підприємства ми застосуємо комбінований метод.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ТОВ ТОРГОВИЙ ДІМ «ГРАНД-ТРЕЙД»

2.1. Оцінка діяльності та організаційної структури управління підприємством в контексті забезпечення фінансово-економічної безпеки

Товариство з обмеженою відповідальністю ТОВ ТОРГОВИЙ ДІМ "Гранд-трейд" займається оптовим продажем широкого спектру товарів згідно з документами, що визначають напрямки діяльності досліджуваного підприємства (Додаток А).

Статутом Товариства визначено, що основною метою підприємства є отримання прибутку від діяльності та продовження впродовж тривалого часу термін існування на ринку шляхом розширення власного асортименту та ринків збуту (Додаток Б).

Видами діяльності Товариства є: роздрібна та оптова торгівля в неспеціалізованих магазинах алкогольних та тютюнових товарів, харчових продуктів, косметичних та парфумерних товарів, оптової та роздрібною торгівлі алкогольною, слабоалкогольною та безалкогольною продукцією та тютюновими виробами та інші відповідно до установчих документів.

З огляду на широкий спектр товарів, які пропонує ТОВ ТД "Гранд-трейд", варто відзначити список контрагентів та постачальників, з якими на постійній основі працює досліджуване підприємство (Додаток В). Замовлення товарів відбувається, в основному, по телефону.

Підприємство здійснює бухгалтерський та статистичний облік, формує та подає статистичну інформацію, інші дані відповідно до законодавства та бухгалтерських стандартів.

Достовірність річної фінансової звітності підтверджується аудитором. Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку та достовірність

відображених в звітності даних покладається на керівника підприємства та головного бухгалтера.

Центральним елементом організаційного механізму, за допомогою якого регламентуються внутрішні виробничі зв'язки і досягається стійка система службових взаємовідносин між структурними підприємствами і працівниками апарату управління, а також поєднуються різні сторони діяльності підприємства, є структура управління. Отже, саме від структури управління залежить дієвість усього господарського механізму підприємства.

Структура управління це своєрідна модель, яка являє собою упорядковану сукупність взаємозв'язаних елементів системи. Саме структура управління визначає поділ праці та службових обов'язків між підрозділами і працівниками апарату управління, зокрема, з підготовки, прийняття та реалізації управлінських рішень.

Організаційна структура управління підприємством це своєрідний організаційно-розпорядчий механізм, який закріплює функції за структурними підрозділами й працівниками і регламентує потоки інформації у систему управлінської структури.

Організаційна структура відбивається в схемі й параметрах структури управління, у штатному розкладі підприємства, у певному співвідношенні структурних підрозділів і працівників апарату управління, у положеннях про відділи та служби, а також в системі підпорядкування і функціональних зв'язків між персоналом управління.

Для забезпечення ефективного та чіткого керівництва підрозділами, оптимального розподілу обов'язків між заступниками та їх підлеглими на даному підприємстві розроблено та впроваджено наступну схему структурної побудови колективу та його управління.

Структура апарату управління наведена на прикладі ТОВ ТОРГОВИЙ ДІМ" Гранд-трейд" на рис. 2.1.

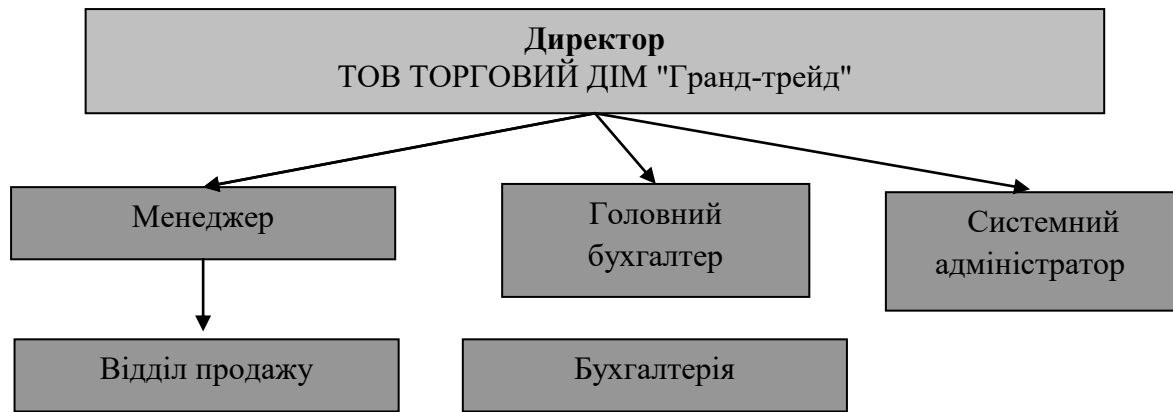

Рис. 2.1. Організаційна структура ТОВ ТОРГОВИЙ ДІМ "Гранд-трейд"

Джерело: сформовано автором

Як видно з рис. 2.1 ТОВ ТД "Гранд-трейд" притаманна лінійно-функціональна структура управління.

До переваг такої структури управління слід віднести: однозначність впливу суб'єкта на об'єкт управління; відсутність проміжних зв'язків між керівником і підлеглим; можливість отримання несуперечливих, пов'язаних між собою завдань; висока відповідальність керівника за результати роботи.

Загалом, персонал підприємства включає в себе:

- директора, який проводить безпосереднє управління процесами фірми, проводить безготівкові розрахунки з постачальниками і покупцями, здійснює аналізи більш ранніх продажів і здійснює прийом заявок від менеджерів на замовлення товару, на основі аналізів та заявки здійснює замовлення необхідних товарів у постачальника, знаходить можливість для збільшення асортименту ;
- менеджера, який передає директору заявку на замовлення товару у постачальника;
- продавців. Вони здійснюють реалізацію в роздріб в торгових залах. Після продажу товару вони роблять позначку в базі даних про кількість реалізованих одиниць товару, несуть відповідальність за зберігання;

- системного адміністратора, який проводить настройку і установку устаткування, займається усуненням неполадок програмного забезпечення (ПО) і комп'ютерного обладнання. Здійснює спостереження за працездатністю ЕОМ і периферійних пристроїв. Так само на нього покладаються обов'язки адміністратора з інформаційної безпеки (ІБ);
- бухгалтерію.

Бухгалтера ТОВ ТД "Гранд-трейд" здійснюють суцільне, безперервне, взаємопов'язане, документальне відображення господарського функціонування підприємства.

Функції даного відділу організації накладені на відповідних посадових осіб (бухгалтерів), які здійснюють облік, необхідний для характеристик окремої сторони діяльності фірми.

Зазначена посадова особа несе відповідальність за правильне і своєчасне оформлення господарської операції, а також забезпечують збереження і облік грошових коштів, які циркулюють в процесі здійснення господарської діяльності.

З бухгалтерами укладені договори про повну матеріальну відповідальність відповідно до чинного законодавства України.

2.2. Характеристика основних економічних та фінансових індикаторів стану фінансово-економічної безпеки ТОВ ТД «Гранд-Трейд»

Оцінку господарської діяльності зазвичай починають з обчислення та дослідження техніко-економічних показників. Техніко-економічні показники застосовуються для планування та аналізу організації виробництва і праці, рівня технічного розвитку, якості продукції, використання основних і оборотних фондів, трудових ресурсів; є основою при розробці техпромфінплану досліджуваної організації, встановлення прогресивних техніко-економічних норм і нормативів.

Нині роль техніко-економічного аналізу зросла, бо основні показники, що характеризують ефективність заходів для впровадження нової техніки, технології, організації виробництва, підприємства розраховують і планують самостійно. Звідси й випливає потреба в ретельному аналізі та обґрунтуванні техніко-економічних показників.

Не менш важливою складовою при комплексному аналізі виступає також аналіз фінансового стану досліджуваної організації.

Фінансовий стан підприємства є комплексним поняттям, що, в свою чергу, формується і є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства.

Фінансовий стан, зокрема, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів, а отже характеризується системою індикаторів чи показників, які відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

Аналіз фінансового стану – комплекс дій щодо вивчення й аналізу результатів фінансово – господарської діяльності організацій, підприємств, фірм з метою визначення ступеня ефективності використання основних фондів і оборотних коштів для реалізації програм (статутних завдань) організацій, установ, виявлення можливих недоліків, порушень, невикористаних резервів підвищення результативності діяльності [27].

Інформаційною базою для здійснення аналізу техніко-економічних показників та фінансового стану підприємства є, в основному, фінансова звітність.

Фінансова звітність являє собою систему показників, що відображають інформацію про фінансовий стан організації на звітну дату, а також фінансові результати її діяльності за звітний період.

Стан підприємства визначається сукупністю показників, що відображають наявність, розміщення і використання ресурсів підприємства, його реальні й потенційні фінансові можливості. Він безпосередньо впливає на ефективність підприємницької діяльності господарюючих суб'єктів. У

свою чергу фінансовий стан суб'єктів господарювання прямо залежить від результатів їх підприємницької діяльності [28].

Якщо господарська діяльність забезпечує прибуток, то утворюються додаткові джерела коштів, які в кінцевому результаті сприяють зміцненню фінансового становища підприємства.

Інформаційними джерелами для розрахунку показників і проведення аналізу є річна бухгалтерська звітність (Додатки Г, Д, Ж, З).

Для дослідження і оцінки активів підприємства за даними інформації фінансової звітності можна використати наступні показники (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Оцінка майнового стану ТОВ ТД "Гранд-трейд"

Показники	На кінець року					Абс. відх., (2019-2015)
	2015	2016	2017	2018	2019	
Вартість розрахунково-грошового майна (Вр-гм), грн..	11914107	17457191	21288425	14024911	8617531	-3296576
Частка ОЗ в активах (Чоз), %	0,42	0,93	0,92	0,91	0,90	0,476
Коефіцієнт зносу ОЗ (Кзнос)	0,57	0,04	0,04	0,01	0,30	-0,269
Частка довгострокових фінансових інвестицій в активах (Ч.дфі)	8,23	7,08	6,05	7,80	1,01	-7,219
Коефіцієнт мобільності активів (Кмоб)	1,189	0,069	0,073	0,079	0,077	-1,112

Джерело: розраховано за матеріалами Додатків

Вартість розрахунково-грошового майна є сумою дебіторської заборгованості, грошових коштів та їх еквівалентів, інших активів.

Частка основних засобів в активах є відношенням залишкової вартості основних засобів до загальної суми активів.

Показник зносу основних засобів розраховується як відношення зносу основних засобів до первісної вартості основних засобів.

Частка довгострокових фінансових інвестицій в активах визначається як відношення довгострокових фінансових інвестицій до суми активів.

Коефіцієнт мобільності активів дорівнює відношенню мобільних активів до немобільних активів.

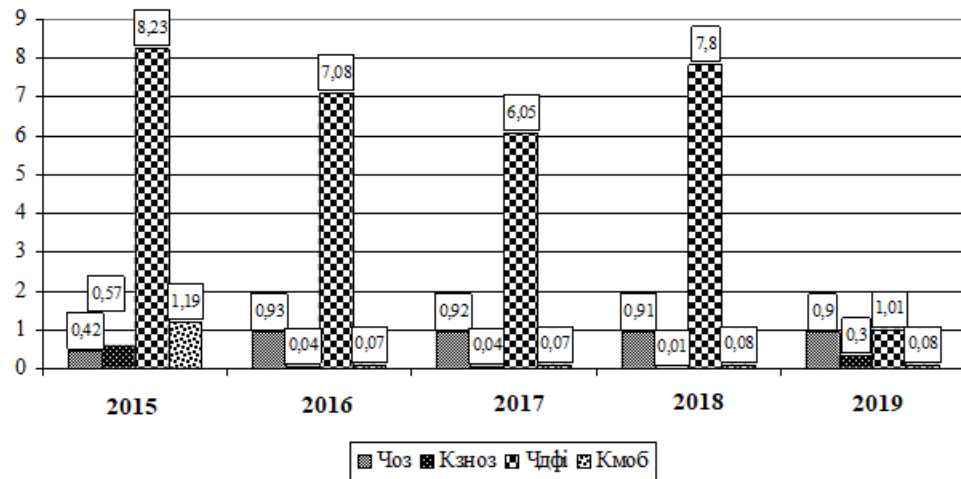
Брак або неправильне формування і використання активів може виявитись головною причиною несвоєчасності оплати заборгованості постачальників за одержані сировину й матеріали, неповного та неритмічного забезпечення підприємницької діяльності необхідними ресурсами, а отже, й погіршення результатів виконання підприємством своїх зобов'язань перед власниками, державою та найманими працівниками. Забезпеченість підприємства активами в межах розрахункової потреби та їх раціональне використання створюють широкі можливості для подальшого поліпшення кількісних і якісних показників господарювання.

Фінансовий стан підприємства характеризується розміщенням і використанням засобів (активів) і джерелами їхнього формування (власного капіталу і зобов'язань, тобто пасивів). Ці зведення представлені в балансі підприємства. Активи, зобов'язання та власний капітал підприємства — це елементи, які безпосередньо пов'язані з оцінкою його фінансового стану.

Активи підприємства поділяються на матеріальні (основні засоби, запаси), нематеріальні, а також ті, які пов'язані з юридичними правами (дебіторська заборгованість).

Проаналізувавши дані в табл. 2.1, можна зробити висновок, що в майновому стані ТОВ ТД "Гранд-трейд" відбулися негативні зміни.

Для наочності одержані результати подамо у вигляді гістограми (рис. 2.2).

**Рис. 2.2. Динаміка показників майнового стану
ТОВ ТД "Гранд-трейд"**

Джерело: розраховано за матеріалами Додатків

Умовні позначення:

Чоз — частка основних засобів в активах;

Кзноз — коефіцієнт зносу основних засобів;

Чдфі — Частка довгострокових фінансових інвестицій в активах;

Кмоб — коефіцієнт мобільності активів.

Єдиний показник який показав ріст за досліджуваний період, це частка основних засобів в активах і вона зросла на 47%. Але видно, що якщо порівнювати 2016 рік з 2019 то спостерігається спад. Це говорить, що в цей період, кошти в основні засоби інвестуються менш інтенсивно з кожним роком, обладнання зношується, а обсяги реалізації та надання послуг зменшуються. Але в цілому показник додатній.

Коефіцієнт зносу основних засобів вказує на рівень фізичного та морального зносу основних засобів.

Позитивним є зменшення значення показника, яке ми і спостерігаємо з 0,57 в 2015 році до 0,30 в 2019 році, що свідчить про інтенсифікацію процесів оновлення необоротних виробничих активів, що підвищує конкурентоспроможність підприємства.

Частка довгострокових фінансових інвестицій вказує на важливість для підприємства інвестицій у фінансові активи – акції, облігації тощо. Щоб зробити необхідні висновки щодо доцільності вкладення коштів за цим напрямком слід дослідити ефективність таких інвестицій. Тобто збільшення частки довгострокових фінансових інвестицій є позитивним явищем, якщо збільшується сума доходів від фінансових інвестицій, а рентабельність таких дій перевищує рентабельність основної діяльності підприємства.

Оскільки фінансові інвестиції протягом п'яти років не змінювались і становили 27 згідно балансу, а це говорить, що в цілому показник був залежний від суми активів підприємства.

За досліджуваний період з 2015 по 2019 роки показник зменшився на 7 позицій, а це свідчить про зменшення суми активів ТОВ ТД "Гранд-трейд".

Коефіцієнт мобільності активів демонструє співвідношення оборотних та необоротних активів підприємства.

Спостерігається зниження коефіцієнта мобільності активів за 2015-2019 рр., тобто зменшення питомої ваги активних основних засобів. Це вказує на спад виробничих можливостей підприємства.

Насамперед, за спрощеною методикою аналітичного дослідження активів підприємства визначимо їх динаміку і структуру у сфері постійного і оборотного капіталу (рис. 2.3).

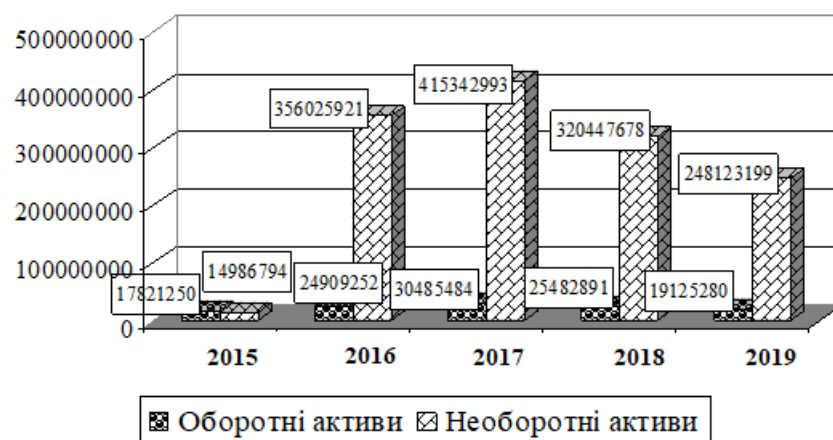

Рис. 2.3. Динаміка активів у сфері постійного та оборотного капіталу ТОВ ТД "Гранд-трейд"

Джерело: побудовано за матеріалами Додатків

Протягом 2015-2019 рр. відбулося збільшення оборотних активів на 1304030 грн., в основному за рахунок дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги, сума необоротних активів (протягом 2015 та 2019 рр.) також зросла на 233136405 грн.

Для діагностики фінансової стійкості ТОВ ТД «Гранд-Трейд», його здатності до конкуренції, необхідно опрацювати основні моделі діагностики кризового стану підприємства на основі фінансової звітності (форма 1 «Баланс» та форма 2 «Звіт про фінансові результати» за 2015-2019 роки), результати наведено у табл. 2.2.

Перший варіант діагностики опрацьовується за моделлю двох чинників Е.Альтмана, відповідно якої вірогідність банкрутства визначається коефіцієнтом покриття (КП) і коефіцієнтом автономії (Кавт) за формулою:

$$ZA = - 0,3871 - 1,0736 * КП + 0,0579 * Кавт, \quad (2.1)$$

де КП – коефіцієнт покриття розраховується:

$$КП = (\text{власний капітал} + \text{довгострокові зобов'язання}) / \text{баланс} = (p.380(ф.1) + p.480(ф.1)) / p.640(ф.1) \quad (2.2)$$

Кавт – коефіцієнт автономії розраховується:

$$Кавт = \text{власний капітал} / \text{всього за балансом} = p.380(ф.1) / p.640(ф.1) \dots \quad (2.3)$$

Другий варіант розраховується за моделлю п'ятичинника Альтмана:

$$ZA = 1,2X1 + 1,4X2 + 3,3X3 + 0,6X4 + 1,0X5, \quad (2.4)$$

де ZA – інтегральний показники;

$$X1 = (\text{власний капітал} - \text{необоротні активи}) / \text{активи} = (p.380(ф.1) - p.080(ф.1)) / p.280(ф.1) \quad (2.5)$$

$$X2 = \text{реінвестований прибуток} / \text{сума активів} = p.350(ф.1) / p.280(ф.1) \quad (2.6)$$

$$X3 = \text{прибуток до виплати відсотків і податків} / \text{сума активів} = p.100(ф.2) / p.280(ф.1) \quad (2.7)$$

$$X4 - \text{ринкова вартість власного капіталу} / \text{позичений капітал} \\ = p.380(\text{ф.1}) / (p.480(\text{ф.1}) + p.620(\text{ф.1})) \quad (2.8)$$

$$X5 - \text{виручка від реалізації продукції, товарів, послуг} / \text{сума активів} \\ = p.010(\text{ф.2}) / p.280(\text{ф.1}) \quad (2.9)$$

Для оцінки вірогідності банкрутства за третім варіантом використовується модель Спрінгейта:

$$ZC = 1,03C1 + 3,07C2 + 0,66C3 + 0,4C4, \quad (2.10)$$

$$\text{де } C1 - (\text{поточні активи} - \text{поточні пасиви}) / \text{сума активів} = (p.260(\text{ф.1}) - p.620(\text{ф.1})) / p.280(\text{ф.1}) \quad (2.11)$$

$$C2 - \text{прибуток до сплати податків і відсотків} / \text{сума активів} = p.170(\text{ф.2}) / p.280(\text{ф.1}) \quad (2.12)$$

$$C3 - \text{прибуток до сплати податків} / \text{короткострокова заборгованість} \\ = p.170(\text{ф.2}) / p.620(\text{ф.1}) \quad (2.13)$$

$$C4 - \text{виручка від реалізації продукції, товарів, послуг} / \text{сума активів} \\ = p.010(\text{ф.2}) / p.280(\text{ф.1}) \quad (2.14)$$

Для прогнозування вірогідності банкрутства за четвертим варіантом Терещенко О.О. запропонував універсальну дискримінантну функцію:

$$ZTy = 1,5A + 0,08B + 10C + 5D + 0,3E + 0,1F, \quad (2.15)$$

$$\text{де } A - \text{виручка від реалізації продукції, товарів, послуг} / \text{поточні зобов'язання} = p.010(\text{ф.2}) / p.620(\text{ф.1}) \quad (2.16)$$

$$B - \text{валюта балансу} / \text{поточні зобов'язання} = p.640(\text{ф.1}) / p.620(\text{ф.1}) \quad (2.17)$$

$$C - \text{чистий прибуток} / \text{валюта балансу} = p.220(\text{ф.2}) / p.640(\text{ф.1}) \quad (2.18)$$

$$D - \text{чистий прибуток} / \text{виручка від реалізації продукції, робіт, послуг} \\ = p.220(\text{ф.2}) / p.010(\text{ф.2}) \quad (2.19)$$

$$E - \text{виробничі запаси} / \text{виручка від реалізації продукції, робіт, послуг} \\ = p.100(\text{ф.1}) / p.010(\text{ф.2}) \quad (2.20)$$

$$F - \text{виручка від реалізації продукції, товарів, послуг} / \text{валюта балансу} = \\ = p.010(\text{ф.2}) / p.640(\text{ф.1}) \quad (2.21)$$

Відповідно до табл. 2.1 можна зробити такі висновки:

- 1) за першим варіантом для моделі Е.Альтмана застосовуються

наступні обмеження, що дозволяють оцінити ступінь вірогідності банкрутства:

Таблиця 2.2

Діагностика фінансової стійкості підприємства ТОВ

ТД «Гранд-Трейд» за 2015-2019 рр.

варіанти	2015	2016	2017	2018	2019
варіант 1 Модель двох чинників Е.Альтмана	-1,2757	-1,2664	-1,1662	-1,0637	-1,1094
коефіцієнт покриття КП	0,8671	0,8615	0,7593	0,6624	0,7090
коефіцієнт автономії Кавт	0,7315	0,7867	0,6225	0,5963	0,6705
варіант 2 Модель п'ятичинника Альтмана	6,9300	7,6822	5,3820	5,9899	6,9263
X1	0,0310	0,1225	-0,0627	-0,0475	0,0495
X2	0,6068	0,6841	0,5526	0,5332	0,6083
X3	0,1294	0,2549	0,1441	0,1006	0,1455
X4	2,7245	3,6887	1,6487	1,4773	2,0348
X5	3,9813	3,5231	3,2190	4,0820	4,3143
варіант 3 Модель Спрінгейта	2,6523	3,5216	2,1086	1,9176	2,3992
C1	0,1664	0,1970	0,0736	0,0181	0,0913
C2	0,1105	0,2437	0,1282	0,0530	0,1086
C3	0,8319	1,7594	0,5326	0,1569	0,3730
C4	3,9813	3,5231	3,2190	4,0820	4,3143
варіант 4 Дискримінантна функція Терещенко О.О.	46,5635	41,1876	21,7168	19,0991	23,8220
A	29,9677	25,4326	13,3727	12,0898	14,8248
B	7,5271	7,2189	4,1543	2,9618	3,4362
C	0,0541	0,1843	0,0865	0,0282	0,0785
D	0,0136	0,0523	0,0269	0,0069	0,0182
E	0,0101	0,0146	0,0149	0,0089	0,0090
F	3,9813	3,5231	3,2190	4,0820	4,3143

Джерело: розраховано автором на основі даних форми звітності №1 і форми звітності №2 підприємства

- якщо $Z_A = 0$, вірогідність банкрутства дорівнює 50%;
- якщо $Z_A > 0$, вірогідність банкрутства велика, перевищує 50% і зростає із збільшенням Z_A ;

- якщо $Z_A < 0$, вірогідність банкрутства менше 50% і далі знижується в міру зменшення Z_A .

На протязі порівнюваних 5 років діяльності ТД «Гранд-Трейд» значення $Z_A < 0$, відповідно вірогідність банкрутства менше 50%.

2) за другим варіантом достовірність банкрутства в моделі п'ятичинника оцінюється залежно від значення Z_A :

- до 1,8 – дуже висока;
- від 1,81 до 2,7 – висока;
- від 2,71 до 2,99 – можлива;
- понад 3,0 – дуже низька.

Всі значення показника Z_A відповідно до таблиці по підприємству ТОВ ТД «Гранд-Трейд» мають значення більше 3,0, отже вірогідність банкрутства дуже низька протягом 2015-2019 років.

3) за четвертим варіантом при використанні моделі Спрінгейта, якщо показник $Z_C < 0,862$, то підприємство є потенційним банкрутом.

За табл. 2.1 спостерігається:

- у 2015 році значення показника $Z_C = 2,6523$;
- у 2016 році значення $Z_C = 3,5216$;
- у 2017 році значення $Z_C = 2,1086$;
- у 2018 значення показника $Z_C = 1,9176$;
- у 2019 році значення показника $Z_C = 2,3992$.

Відповідно всі значення показника протягом п'яти років мали значення більше 0,862, отже можливість банкрутства відсутня.

4) за четвертим варіантом згідно запропонованої універсальної дискримінантної функції Терещенко О.О., вірогідність банкрутства підприємства оцінюється такими значеннями Z_{Tu} :

- менше 0 – напівбанкрут;
- від 0 до 1 – загрожує банкрутство, якщо не здійснити санацію;
- від 1 до 2 – фінансова стійкість порушилась, але за умови переходу на

антикризове управління банкрутство не загрожує;

- більше 2 – вважається фінансово стійким, банкрутство не загрожує.

Отже, відповідно до результатів дослідження основних моделей діагностики кризового стану підприємства ТОВ ТД «Гранд-Трейд» на основі фінансової звітності, можна стверджувати, що банкрутство даному підприємству не загрожує.

Згідно всіх відпрацьованих чотирьох моделей діагностики підприємство ТОВ ТД «Гранд-Трейд» вважається фінансово стійким, вірогідність банкрутства дуже низька.

Далі, здійснюємо оцінку рівня фінансово-економічної безпеки шляхом ранжування складових економічної безпеки ТОВ ТД «Гранд-Трейд» з точки зору їх важливості, перелік складових було наведено та проаналізовано у попередньому розділі.

2.3. Оцінка рівня фінансово-економічної безпеки ТОВ ТД «Гранд-Трейд»

Оцінка рівня економічної безпеки потребує визначення пріоритетних складових, що слугуватимуть інформаційним підґрунтям виявлення проблем у господарській діяльності досліджуваного підприємства.

Нами проведено ранжування складових економічної безпеки з точки зору їх важливості на прикладі ТОВ ТД «Гранд-Трейд» (табл.2.2), попередньо погруповувавши їх на 2 групи - внутрішні та зовнішні складові, що взаємопов'язані між собою.

Виходячи з даних табл. 2.2, найбільшу кількість балів отримала фінансова та техніко-технологічної складова, що пояснюється необхідністю забезпечення економічної стабільності функціонування підприємства, випуску екологічної продукції, отримання конкурентних переваг.

Поглиблюючи дослідження, ми провели інтегральну оцінку рівня економічної безпеки підприємства у 3 етапи.

Таблиця 2.3

**Оцінка складових фінансово-економічної безпеки за рівнем
важливості на ТОВ ТД «Гранд-Трейд»**

Складові фінансово-економічної безпеки	Рівень важливості:		
	Високий (10 балів)	Середній (5 балів)	Незначний (1 бал)
Внутрішні складові фінансово-економічної безпеки:			
Фінансова	9		
Інтелектуальна		5	
Кадрова		6	
Техніко-технологічна		7	
Правова			1
Силова		3	
Зовнішні складові фінансово-економічної безпеки:			
Ринкова		4	
Контрагентна			2
Екологічна	8		

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

На першому етапі визначено важливість кожної складової економічної безпеки підприємства, отримані дані представлені у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

**Показники вагомості окремих складових фінансово-економічної безпеки
на ТОВ ТД «Гранд-Трейд»**

Складові фінансово-економічної безпеки	Вагомість складових
Внутрішні складові фінансово-економічної безпеки:	
фінансова	0,20
інтелектуальна	0,11
кадрова	0,13
техніко-технологічна	0,18
правова	0,02
силова	0,07
Зовнішні складові фінансово-економічної безпеки:	
ринкова	0,09
контрагентна	0,04
екологічна	0,16

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

Із даних табл. 2.1 видно, що кожна із складових економічної безпеки має свою вагомість та вплив на кінцевий показник. Також нами було виявлено ті складові, які мають найбільшу вагомість для інтегрального показника економічної безпеки, а саме: фінансову та екологічну.

Наступним етапом є розрахунок відносної оцінки окремих складових економічної безпеки ТОВ ТД «Гранд-Трейд», дані наведено у табл. 2.5.

Таблиця 2.5

**Показники відносної оцінки основних складових економічної безпеки
на ТОВ ТД «Гранд-Трейд»**

Показники	Відносна оцінка
Фінансова складова	0,8
Техніко-технологічна складова	0,4

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

Як свідчать дані табл. 2.4, рівень фінансової та техніко-технологічної складової за відотною оцінкою склав 0,8 та 0,4 відповідно. Заключним етапом є розрахунок інтегральної оцінки рівня економічної безпеки ($I_{\text{еб}}$) ТОВ ТД «Гранд-Трейд». Розрахунок інтегрального показника економічної безпеки за середньозваженою наведено нижче:

$$I_{\text{еб}} = 0,2 \times 0,8 + 0,18 \times 0,4 = 0,16 + 0,07 = 0,23.$$

Аналізуючи інтегральний показник економічної безпеки ТОВ ТД «Гранд-Трейд», можна зробити висновок про його низьке значення, що свідчить про слабкий рівень економічної безпеки підприємства. Зважаючи на це, вважаємо за потрібне, відмітити необхідність термінового впровадження антикризових заходів, ігнорування яких може призвести до ліквідації даного підприємства у найкоротші терміни.

Основою збалансованості економічних показників підприємства є наявність ефективного механізму управління, але, на жаль, дане підприємство не забезпечене кваліфікованим адміністративним персоналом. Відсутність кваліфікованих працівників призводить до прийняття неефективних управлінських рішень. Отже, провівши аналіз рівня економічної безпеки на досліджуваному підприємстві, нами виявлено певні

недоліки та резерви, ефективність використання яких залежить лише від прийняття вірних управлінських рішень.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТОРГОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Ключові загрози фінансово-економічною безпекою торгового підприємства

Враховуючи вищевикладене, вважаємо за доцільне конкретизувати ключові загрози фінансово-економічній безпеці для торгових підприємств за ключовими етапами їх фінансово-господарської діяльності (рис. 3.1).

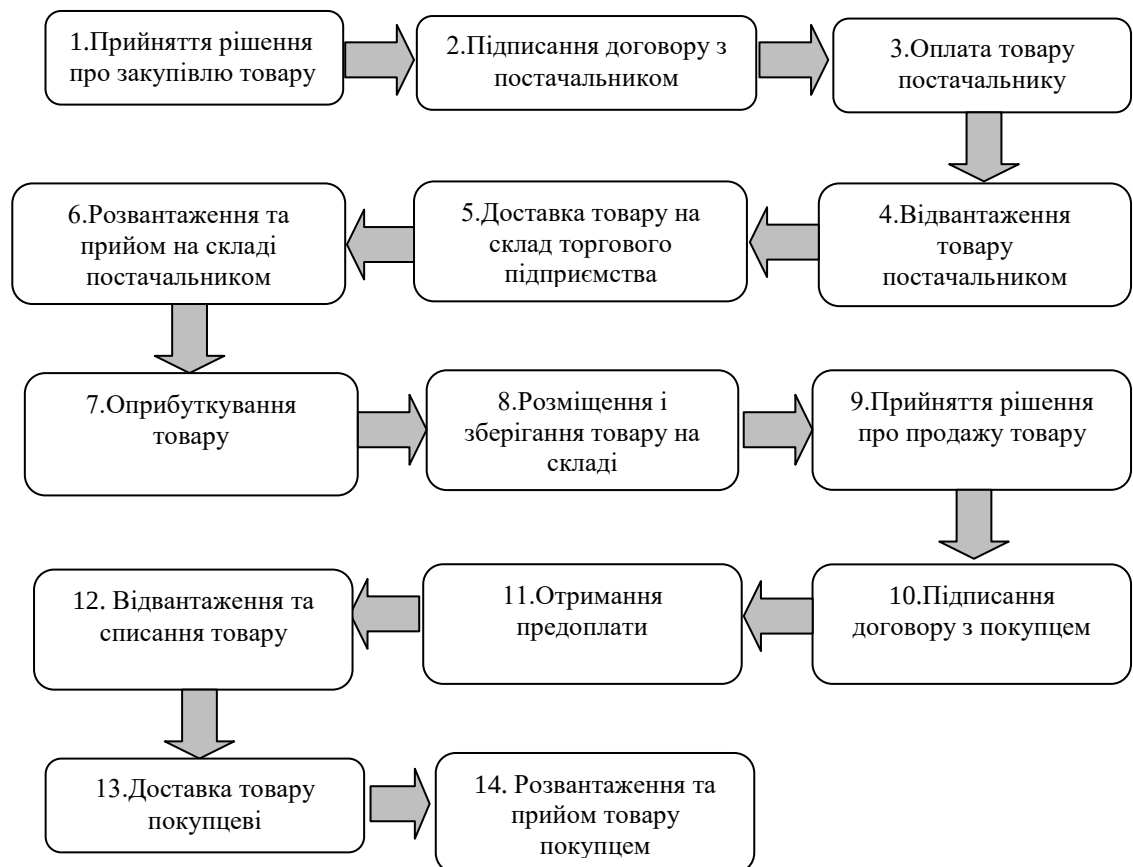

Рис. 3.1. Ключові етапи фінансово-господарської діяльності підприємства оптової торгівлі

Джерело: сформовано автором

Розглянемо кожен етап окремо.

Перший етап. Ухвалення рішення про закупівлю товару.

На цьому етапі загрози залежать від самого механізму прийняття рішення про оптову закупівлю товару для перепродажу, прийнятого в організації.

Перший варіант можна охарактеризувати як повторну закупівлю без змін, тобто конкретний товар відомий, організація його вже купувала, функціональні товарні характеристики не змінилися, на нього спостерігається стійкий попит з боку споживача. В цьому випадку процес прийняття рішення про закупівлю може бути формалізований і регульований в організації, і в цей час навіть автоматизований. Але навіть при такому варіанті розвитку подій загрози для організації торгівлі неминучі:

- неправильне визначення кількості необхідного товару (в майбутньому, або не вистачить кінцевим споживачам, не задовольнить попит, не будуть виконані замовлення в термін і т.п., або навпаки, товар буде залежуватися на складі, або, що ще гірше, не вистачить місця для зберігання);
- зміна умов закупівлі (рішення про повторну закупівлю в основному виходить з попередніх домовленостей з постачальником і поведінки споживачів, але, наприклад, зміна закупівельної ціни товару може сильно вплинути на кінцеву купівельну активність).

Другий варіант можна охарактеризувати як повторна купівля зі змінами, тобто торгова організація точно знає, який товар вона хоче придбати, але бажає отримати інформацію про нові пропозиції з боку постачальників. Тут, крім перерахованих в першому варіанті прийняття рішення, виникають такі загрози:

- загроза втратити довірливі відносини з колишнім постачальником;
- загроза зміни внутрішніх характеристик товару при переході від одного постачальника до іншого

І третій варіант є найскладнішим - прийняття рішення про закупівлю абсолютно нового товару:

- неправильна інтерпретація купівельних запитів при формуванні вимог товарних характеристик;
- переоцінка купівельного попиту на новий товар;
- неякісна маркетингова інформація;
- загроза розкриття комерційної інформації при налагодженні зв'язків з принципово новою групою постачальників та ін.

Другий етап. Укладання договору з постачальником.

В першу чергу, при укладанні договору з постачальником необхідно узгодити і прописати предмет договору, а саме найменування і кількість товару, а також конкретних характеристик товару. Тут слід пам'ятати, що при недостатній конкретизації найменування товару виникає загроза визнання договору неукладеним внаслідок неузгодженості його предмета [1], отже, організація не зможе стягнути з постачальника штраф чи пеню за непоставлений товар.

Якщо в договорі не зазначено, які саме деталі, частини є комплектувальними, але передбачено, що комплектність повинна відповідати технічним умовам і документації на товар, покупець не має права відмовлятися від оплати товару, комплектність якого відповідає цим умовам, але не відповідає очікуванням покупця [1] .

Якщо договором не передбачено, що товар повинен бути укомплектований додатковими комплектувальними частинами для використання його з метою, необхідних покупцеві, останній при отриманні товару в стандартній комплектації (тобто без таких додаткових частин) не буде мати право посилаючись на некомплектність товару і вимагати його заміни.

Наступною істотною умовою договору з постачальником є безпосередньо сам термін договору поставки товару. Саме дані терміни надають торгівельній організації можливість планувати свою діяльність і

керувати запасами. Тут виникає загроза зриву термінів поставки, що позначиться на забезпеченні торгового підприємства товаром і виконанні відповідних договорів з покупцями. У договорі необхідно передбачити штрафні санкції за порушення термінів поставки товару.

Також існує загроза для торгівельної організації при неузгодженні умови про поставку товару до крайньо визначеного часу, тому що покупець не має права відмовитися від прийняття і оплати товару, поставка якого прострочена, якщо з договору зрозуміло, що покупець втрачає інтерес до договору при простроченні поставки.

У момент укладення договору з постачальником виникає логістичне завдання, а саме як буде здійснюватися поставка товару, на кого буде покладено транспортні і розвантажувально-навантажувальні витрати, що становлять істотну частину собівартості товару.

Якщо в договорі з умовою про доставку товару не визначено, що вартість транспортних послуг з доставки включена в узгоджену ціну товару, а також не вказані умови доставки, постачальник має право вимагати від клієнта додатково оплатити ці послуги.

І найважливіше питання з точки зору ведення бухгалтерської звітності - питання визначення моменту переходу права власності на товар. З ним пов'язані загрози некоректного оформлення документів, перекладання ризиків за цілісність і якість товару, випадкового руйнування або втрати товару та інші.

Третій етап. Оплата товару постачальнику.

Якщо договором не визначено ціну товару, покупець повинен оплатити товар за ціною, яка визначається на момент передачі товару, що може виявитися вищою за ту, на яку розраховувала торгова організація.

Головними завданнями фінансової сфери бізнесу можна вважати здатність розрахуватися з постачальниками за надані товари. Однією з важливих умов фінансової стійкості є платоспроможність, за якої бізнес

своєчасно здатний погасити всі свої фінансові зобов'язання, а значить ефективно управляти грошовими потоками.

Постачальник і торговельна організація можуть передбачити передплату, розстрочку, відстрочку або оплату за фактом поставки. Залежно від вибору форми тієї чи іншої оплати товару постачальнику можуть виникнути різні загрози забезпечення фінансової безпеки:

- недобросовісні та неправомірні дії з боку постачальника товару, особливо за умови повної передоплати товару;
- валютні зміни і виникнення додаткових витрат при придбанні товару у постачальників з іншого регіону;
- кредитні ризики при реалізації кредитування придбаного товару, особливо з ненадійних фінансових установ;
- інші фінансові ризики.

Четвертий етап. Відвантаження товару постачальником.

Даний етап характеризується найбільшою ймовірністю настання загрози шахрайства, пов'язаного з умисним невиконанням договірних зобов'язань в сфері підприємницької діяльності - це умисне повне або часткове невиконання особою, яка є стороною договору, прийнятого на себе зобов'язання з метою розкрадання чужого майна або придбання права на таке майно шляхом обману чи зловживання довірою, якщо це діяння призвело до заподіяння значної шкоди [2].

Наприклад, якщо в договорі не визначено, яким чином повинен бути упакований товар, торгова організація не зможе пред'явити претензії щодо якості товару через недотримання особливих умов транспортування товару.

П'ятий етап. Доставка товару на склад торгового підприємства.

Тут виникають загрози виникнення незапланованих витрат і скорочення доходів. Якщо договором не визначено, яка сторона оплачує витрати по поверненню багатооборотної тари, вони можуть бути покладені на покупця, оскільки він несе обов'язок щодо повернення цієї тари

[1]. Покупець в такому разі не зможе покласти їх на постачальника, наприклад, шляхом пред'явлення їх до заліку.

Якщо договором не визначений порядок розподілу витрат з доставки товару, постачальник має право вимагати, щоб покупець сплатив такі витрати. Це пов'язано з тим, що законом [1] прямо не врегульовано питання про розподіл витрат на доставку.

Крім того, при доставці товару може відбуватися розкрадання частини товару, його псування. При перевантаженнях також можливе виникнення пересортиці.

Шостий етап. Розвантаження і приймання на складі.

Якщо за договором постачальник не надає гарантію якості товару, то до того моменту, поки організація торгівлі не доведе відсутність своєї провини у виникненні недоліків цього товару, постачальник не зобов'язаний задовольняти вимоги торгової організації в частині заміни на якісний товар або повернення грошей.

Якщо договором не встановлено, в який термін до закінчення терміну придатності постачальник повинен передати товар, торгова організація, отримавши товар з терміном придатності, що закінчується через нетривалий час з моменту передачі, не буде мати право заявити про неналежне виконання постачальником обов'язку про передачу товару і відмовитися від оплати .

Якщо торговельна організація прийняла товар за накладною, в якій вказана інша ціна, ніж у договорі поставки, письмова угода про зміну ціни вважається укладеною і товар підлягає оплаті за новою ціною.

Якщо сторони не погодили, що приймання товару проводиться відповідно до вимог певних нормативних правових актів, це не звільняє організації торгівлі від обов'язку прийняти товар відповідно до встановлених цими нормативними актами загальнообов'язковими правилами. Так, наприклад, торгова організація не зможе доводити порушення умов договору

щодо кількості, якщо приймання було проведено з порушенням загальнообов'язкових вимог.

Якщо в договорі узгоджено умова про приймання товару відповідно до певної інструкції і торгова організація порушила встановлені в них вимоги, зокрема, порядок повідомлення та виклику постачальника при виявленні недоліків товару, торгова організація не зможе довести факт поставки товару неналежної якості, отже, не зможе відмовитися від оплати товару, посилаючись на виявлені в ньому недоліки. З нього буде стягнуто заборгованість за поставлений товар, сума пені за прострочення оплати або відсотки на суму боргу (відсотки за користування чужими грошовими коштами).

Якщо договором не передбачено, що витрати на приймання товару покладаються на постачальника, то торгова організація несе ці витрати незалежно від того, виявлені в товарі ці недоліки чи ні.

Якщо у торгівельної організації немає власного складу, то вся інфраструктура буде вважатися орендованою. Відносини щодо оренди не є стабільними. У договорі, як правило, прописується безліч пунктів, відповідно до яких його можна розірвати з ініціативи орендодавця, що є досить вагомою загрозою економічній безпеці торгової організації.

Сьомий етап. Оприбуткування товару.

На цьому етапі необхідно особливу увагу приділити правильності оформлення всіх супутніх постачання документів, так як саме тут виникають загрози додаткового податкового навантаження на організацію торгівлі, наприклад, зміна податкової бази для виплати податку на прибуток або неприйняття ПДВ до відшкодування.

Восьмий етап. Розміщення і зберігання товару на складі.

Незалежно від обраної моделі зберігання товарів до їх подальшого перепродажу кінцевому покупцеві перед організацією торгівлі виникають такі загрози:

- нереалізованість товарів, залежування і закінчення строків придатності;
- втрати і псування товару торгової організації (як з вини конкретних осіб, так і через настання форс-мажорних обставин, в останньому випадку витрати організації збільшаться, так як не можна буде відшкодувати збитки без попереднього оформлення страховки);
- привласнення, розтрата, грабіж і розкрадання товару.

Дев'ятий етап. Ухвалення рішення про продаж товару.

Покупцями для підприємств оптової торгівлі, як правило, виступають підприємства оптової торгівлі, підприємства роздрібної торгівлі, підприємства інших галузей економіки. Тому, в першу чергу, при ухваленні рішення щодо продажу товару необхідно приділити увагу перевірці сумлінності і ділової репутації контрагентів - покупців. Далі необхідно зосередитися на маркетинговій стратегії, в зв'язку із загрозою зміни структури попиту, каналів збуту, ключових споживачів і посилення конкуренції.

На даному етапі в більшій мірі проявляються загрози недобросовісної конкуренції, які заключаються в [4]:

- дискредитації - поширення неправдивих або перекручених відомостей про товари торгової організації, її складські залишки і принципах ведення, а також умови реалізації товару;
- введенні споживачів торгової організації в оману про діяльність останньої;
- некоректному порівнянні розглянутої організації торгівлі з конкурентами;
- використанні засобів індивідуалізації продукції торгової організації (товарного знака, знака обслуговування, найменування місця походження товару і т.п.);

- появі інших торгових організацій, подібних за асортиментом товару та умов реалізації, що ускладнюють ідентифікацію даної торгової організації з боку споживачів;
- незаконному отриманні, використанні, розголошенні інформації, що становить комерційну або іншу охоронювальну законом таємницю.

Програми лояльності не пішли в минуле, але вони вимагають ретельного переосмислення. Маркетологи кажуть про перехід від макро- до мікросегментації споживачів, а споживачі заявляють про необхідність програм лояльності, що змушує торговельні підприємства вкладати кошти в інструменти для персоніфікованої взаємодії зі споживачем. І тут виникає необхідність в реорганізації всієї системи по роботі зі споживачем, в створенні клієнтоорієнтованої операційної моделі, яка забезпечує узгодженість діяльності всіх відділів і функцій, спрямованої на досягнення спільної мети, яка полягає в створенні більш якісного досвіду обслуговування клієнтів. При цьому саме технології зможуть забезпечити реалізацію цих можливостей.

Підприємства сектора торгівлі активно беруть на озброєння новітні технології для забезпечення ефективності своєї діяльності. До цих технологій відносяться інноваційні рішення, ERP-технології, засоби виявлення загроз нового покоління, розвинені системи управління ідентифікаційною інформацією і доступом, контекстний поведінковий аналіз контрагентів.

У міру підвищення довіри до інноваційних технологій організації починають переводити в цю сферу бізнес-функції приватного характеру. Найчастіше інноваційні рішення використовують для підвищення ефективності ERP-систем. Сучасні організації довіряють постачальникам новітніх послуг бізнес-функції конфіденційного характеру, зокрема маркетинг та продаж, клієнтське обслуговування, закупівлі і операційні функції.

Вищесказане породжує додаткові загрози кібербезпеці торгової організації.

У даний час необхідно приділяти особливу увагу споживачам, які активно користуються соціальними мережами. Торговим організаціям необхідно пам'ятати про те, наскільки важливо підтримувати довіру споживачів і відслідковувати, що вони діляться позитивними враженнями від взаємодії з брендом. Якщо щось пішло не так і очікування про якість багатоканальної торгівлі зазнали краху, споживачі дуже швидко розкажуть про це всьому світу. Ще ніколи збиток, який може бути нанесений одним споживачем, ще не був настільки відчутним.

Десятий етап. Укладання договору з покупцем.

Також, як і при укладанні договору з постачальником, тут проявляються загрози визнання договору неукладеним, в разі некоректного визначення предмета договору: найменування товару, кількості, складу комплектування.

Якщо сторони передбачили в договорі власні характеристики, яким повинен відповідати товар, то в разі передання товару, який відповідає цим характеристикам, він визнається неякісним. У зв'язку з цим покупець має право пред'явити організації торгівлі вимоги про відповідне зменшення вартості товару.

Якщо договором не встановлено порядок заміни неякісного товару, витрати покупця з доставки цього товару торгової організації з метою повернення є збитками покупця і підлягають відшкодуванню торгівій організації.

Одинадцятий етап. Отримання передплати.

Невиконання умов оплати за поставлений товар веде до зростання дебіторської заборгованості і зниження фінансової стійкості організації торгівлі. Якщо товарна організація виступає в якості кредитора і надає товар без передплати, то виникає загроза у вигляді прямих збитків, безпосередньо пов'язаних із втратою кредитних коштів та відсотків по ним, так і непрямих збитків, зумовлених інфляцією, як наслідок, фактичного зменшення

прибутковості виданих кредитних коштів і упущеної вигоди у зв'язку з нестачею власних коштів організації торгівлі.

Однією з умов забезпечення фінансової стійкості організації є перевищення суми дебіторської заборгованості над сумою кредиторської заборгованості. Практика здійснення контролю руху дебіторської заборгованості показує, що чим більше період прострочення, тим більша ймовірність трансформації простроченої заборгованості в заборгованість, нереальну до стягнення [5].

Якщо договором не визначено ціну товару, торгова організація зможе вимагати від клієнта оплати товару за ціною, визначеною в день поставки, і в зв'язку з валютними змінами та іншими факторами така ціна може бути значно нижчою за ту, яку організація торгівлі передбачала отримати за проданий товар.

З договору, в якому не передбачено, що ціна товару не включає ПДВ, слідує, що вартість товару узгоджена з урахуванням податку. У зв'язку з цим, організація торгівлі не зможе вимагати від покупця сплати ПДВ понад узгодженої ціни і, відповідно, отримає суму за товар в меншому розмірі, ніж розраховувала при укладанні договору.

Якщо договором не передбачена можливість односторонньої зміни ціни або не встановлено підстав і порядок її зміни, торгова організація не має права вимагати оплати товару за більшою ціною, якщо попередня ціна перестане бути для нього вигідною.

Якщо за договором поставки покупець вважається таким, що виконав обов'язок по оплаті товару раніше, ніж грошові кошти надійшли на розрахунковий рахунок товарної організації, остання не зможе пред'явити претензії по несплаті товару в разі незарахування коштів на розрахунковий рахунок постачальника з вини покупця або банку покупця, чи інших зовнішніх чинників.

Якщо в договорі узгоджена умова про передплату, але не визначений термін її внесення, то передбачену договором компенсацію за прострочення

внесення передплати торгова організація зможе стягнути тільки з моменту поставки товару.

Якщо договором або законом не передбачена компенсація за прострочення покупцем оплати товару, то торгова організації має право вимагати тільки оплату товару, а вимагати сплати компенсації в цьому випадку не зможе.

Дванадцятий етап. Відвантаження та списання товару.

Якщо договором поставки товару в кредит не передбачений перехід права власності в момент оплати, то, незважаючи на заставу товару, в разі його несплати, торгова організація може втратити право вимагати повернення неоплаченого товару від покупця.

Якщо договором передбачено, що право власності на товар переходить до покупця після його оплати, але при цьому покупцеві надано право розпоряджатися товаром до його оплати, то в разі несплати торгова організація не буде мати право вимагати повернення товару, так як покупець на цей момент може правомірно розпорядитися товаром.

Якщо в договорі з умовою про те, що право власності на товар зберігається за організацією торгівлі до моменту оплати, сторони встановили обов'язок покупця сплатити пеню, то торгова організація не буде мати право вимагати повернення неоплаченого товару.

Тринадцятий етап. Доставка товару покупцеві.

У більшості випадків, товар, що купується покупцем у продавця, повинен бути фізично переміщений з одного місця в інше. Якщо в організації прийнята наступна схема взаємин між покупцем і продавцем в частині організації доставки придбаного товару: доставка товару організується продавцем, і витрати по ній відшкодовуються (сплачуються) покупцем окремо від товару, то роль торгової організації проявляється в якості посередника між транспортною компанією і покупцем товарів. І в цьому випадку у розглянутій організації виникають, як загроза повного

невиконання умов договору на надання транспортних послуг, так і їх неякісне виконання:

- зрив термінів доставки;
- пошкодження вантажів, що перевозяться;
- некультурне поводження з кінцевими покупцями;
- підвищення цін на транспортні послуги та інші.

У разі порушення термінів поставки покупець має право відмовитися від виконання договору. При цьому торгова організація не зможе забажати відшкодування збитків, заподіяних такою відмовою.

Під час доставки товарів виникають загрози техногенного та природно-кліматичного характеру, наприклад, можливі аварійні ситуації та катастрофи на будь-яких видах транспорту, що тягне за собою додаткові збитки для організації торгівлі.

Чотирнадцятий етап. Розвантаження і приймання товару покупцем.

Якщо в договорі не вказати приймальників і не прописати їх повноваження, товар може прийняти невстановлена особа, а це загроза прояви несумлінного покупця, який згодом може відмовитися платити за товар, оскільки його отримали невідомі особи без відома покупця.

У договорі краще вказати, в які терміни необхідно виконати прийняття. Якщо цього не зробити, загрози несумлінної поведінки контрагента зростають, покупець може затримувати терміни приймання, що може спричинити зростання витрат, пов'язаних з контролем якості товару, і упущені вигоди торгової організації.

Приймання деяких товарів за договором поставки нерідко проводять тільки при дотриманні особливих умов. Деякі товари можна зберігати у вологому або сухому повітрі, для інших має значення температура, тощо. У договорі необхідно закріпити, які дії слід зробити перед отриманням замовлення з поставки: підготувати приміщення, встановити потрібний температурний режим, встановити режим вологості, передбачити місце для

паркування вантажного транспорту, тощо. Якщо такий перелік не погодили в умовах приймання товару, з'являються такі загрози:

- торгове підприємство не зможе передати товар, додаткові витрати з транспортування і зберігання товару;
- втрата якості товару.

Крім того, в договорі потрібно узгодити умови відповідального зберігання товару в разі недопоставки. Покупець має право не прийняти товар, якщо в умовах приймання товару не визначили, що робити в разі недопоставки. Тоді постачальнику доведеться вивезти товар назад і потім здійснити поставку повністю.

Торгові підприємства змушені вести свою діяльність в умовах неповної та спотвореної інформації про споживчі переваги покупців, а також неминучого вибору між різними постачальниками і товарами для перепродажу.

У зв'язку з тим, що найчастіше клієнтами оптової торгової організації стають роздрібні продавці, а не кінцеві споживачі, виникають нові загрози. Попит на товари торгового підприємства багато в чому залежить від задоволеності кінцевих споживачів. Якщо не буде попиту на розглянуту продукцію у роздрібних продавців, то підприємство оптової торгівлі може втратити істотну частину прибутку. При цьому ця загроза може реалізуватися через неякісне обслуговування або консультування кінцевих споживачів на рівні роздрібних продавців.

Підводячи підсумки, виявляється очевидним, що у процесі своєї діяльності торгові підприємства стикаються з широким спектром різних загроз на кожному етапі своєї господарської діяльності, що призводить до необхідності організації системи забезпечення економічної безпеки з урахуванням специфіки діяльності торгового підприємства.

3.2. Впровадження фінансового контролінгу в системі фінансово-економічної безпеки підприємства

Останнім часом виникає необхідність появи на підприємствах контролінгу, це пояснюється тим, що зовнішнє середовище є досить не стабільним і швидко змінюється. А це в свою чергу висуває додаткові виклики до системи управління сучасним підприємством. Підприємства намагаються змістити свої акценти з минулого на майбутнє, наростити темпи реалізації продукції, встигати за змінами в зовнішньому середовищі, все це забезпечує гнучкість та стійкість підприємства.

Саме поняття «контролінг» походить від англійського «tocontrol», з економічної точки зору означає «керівництво, спостереження, регулювання, контроль». Сам фінансовий контролінг є досить унікальним. Його можливо використовувати в різних сферах, зокрема в самій економіці і політиці, соціальній та науковій сферах та багатьох інших.

Можемо сказати, що там де є фінансова складова, варто застосовувати контролінг. Фінанси, в цілому виступають універсальним інструментом розподілу та перерозподілу ВВП в процесі його руху. Також за допомогою фінансів можна створювати грошові запаси та використовувати задля задоволення економічних та різного роду соціальних потреб які виникають в повсякденній діяльності підприємства.

Контролінг в цілому можемо охарактеризувати як систему визначених цілей, які з урахування впливу зовнішніх і внутрішніх факторів зорієнтований на майбутній розвиток підприємства. Основним завданням фінансового контролінгу є вирішення критичних і спірних питань пов'язаних з фінансовою діяльністю підприємства та їх нівелювання.

Досліджуючи обране підприємство, ТОВ ТД «Гранд-Трейд», пропонуємо їм упровадження контролінгу, це дасть змогу в подальшому не увійти підприємству в фазу кризи та успішно функціонувати. Також ми пропонуємо на досліджуваному підприємстві створити «службу контролінгу» яка здійснюватиме свою діяльність в таких напрямках як, впровадження, розробка та контроль. Розглянемо ці напрямки більш детально.

Під напрямком впровадження часто розуміють підвищення ефективності функціонування. Тобто, це комплекс дій, направлений на випереджальну реакцію системи раннього попередження та реагування. Ці дії повинні прискорити виявлення кризових ситуацій та в короткий термін забезпечити раціональні заходи для їх усунення;

Під розробкою розуміють розроблення ефективної та миттєвої санаційної програми чи плану. Розроблені плани чи програми, в ході їх розробки, повинні бути тісно пов'язані із зовнішніми експертами підприємства чи його стратегічним підрозділом;

Третім напрямком є контроль. Тобто необхідно здійснювати безперервний контроль за реалізацією плану чи програми розробленої санації підприємства та своєчасно виявляти відхилення у створеній системі заходів, направлених на подолання ризиків та необхідних шансів з відповідним коригуванням в плані чи програмі розробленої санації підприємства.

Поставлені задачі необхідно виконувати службою контролінгу на підприємстві, вони забезпечують це через свої функції та методи контролінгу.

Власне сутність контролінгу проявляється через його функції. На сьогодні і досі науковцями та практиками не вироблено єдиного та однозначного тлумачення його класифікації та функцій. Але більшість виділяють такі як:

- короткострокове та довгострокове планування;
- управління планами, програмами та діяльністю;
- формування, накопичення та обробка інформації, формування її каналів;
- проведення внутрішнього аудиту, ревізії на контролю на підприємстві.

Залежно від виконуваних функцій розрізняють два види контролінгу: стратегічний (довгостроковий) та оперативний (на тепер, короткостроковий).

Зважаючи на вище сказане, фінансовий контролінг має виконувати на ТОВ ТД «Гранд-Трейд» низку основних завдань, які наведено на рисунку 3.12.

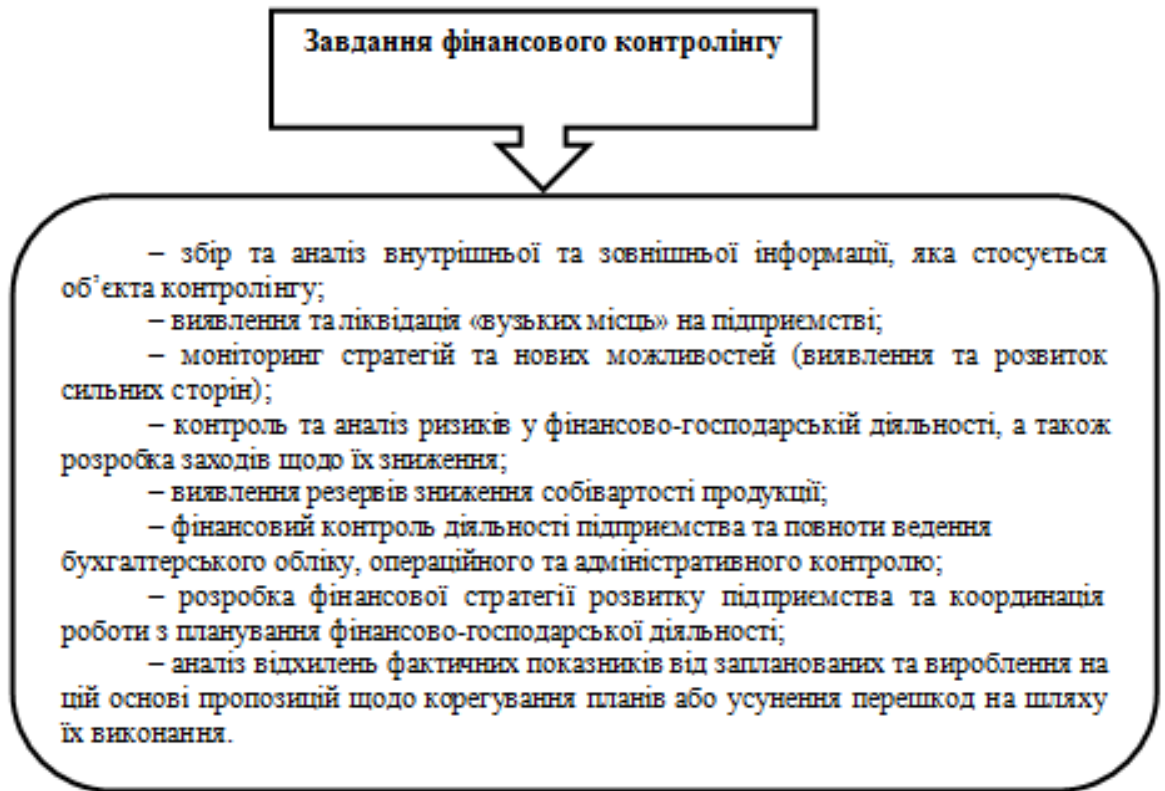

Рис. 3.12. Основні завдання фінансового контролінгу підприємства

Джерело: сформовано автором

Необхідно зазначити, що служба контролю на підприємстві, виконуючи свої функції, повинна вдаватися до багатьох методів. Серед них варто виділити загальнометодологічні та загальноекономічні. Сюди відносять методи спостереження та порівняння, групування та аналізу, синтезу і систематизації, прогнозування та багато іншого. Також виділяють і специфічні, які притаманні певному виробництву чи діяльності.

Коли підходить момент вибору методу дослідження та аналізу стану підприємства необхідно враховувати наступні параметри. Насамперед, це залежить від самої діяльності підприємства та його проблем. Окремо необхідно досліджувати джерела формування фінансових ресурсів. Також важливим елементом є джерела інформації, особливо їх достовірність. Повинна бути визначеність стратегій фінансово-економічної безпеки підприємства та потреб аналізу.

Основні методи контролінгу представимо у вигляді схеми (рис. 3.13).

Рис. 3.13. Класифікація специфічних видів контролінгу

Джерело: сформовано автором

При оцінці рівня фінансової безпеки підприємства найчастіше використовують коефіцієнти фінансового стану підприємства. Важливими є коефіцієнти платоспроможності та структури капіталу. Також розраховують в динаміці коефіцієнти рентабельності та оборотності.

Показник ліквідності та платоспроможності показує спроможність підприємства вчасно погашати короткострокові зобов'язання, шляхом збування своїх ліквідних активів.

Показники структури капіталу іншими словами, фінансова стійкість підприємства показує, рівень фінансової незалежності підприємства, тобто наскільки підприємство є незалежним від зовнішніх джерел їх надходження, також відображає частку власного капіталу, яка вкладається в оборотні кошти підприємства.

Показники оборотності підприємства, їх, ще називають, ділової активності показують наскільки швидко обертаються в повному циклі активи підприємства, також показують їх кількість та затрачений час в днях.

Показники рентабельності підприємства показує, чи здатне підприємство накопичувати частину прибутку в ході своєї діяльності, а також наскільки активи чи кошти використовувались ефективно у процесі господарської діяльності.

Перелік основних фінансових коефіцієнтів, які використовують для оцінки рівня фінансово-економічної безпеки підприємства, формули їх розрахунку за даними балансу (форми № 1) та звіту про фінансові результати (форми № 2), а також рекомендовані значення (динаміка) наведено в таблиці 3.1.

З метою оцінки безпеки короткострокової (операційної) діяльності підприємства має використовуватися в ТОВ ТД «Гранд-Трейд» показник, який би в повній мірі відображав розмір можливого зниження обсягу реалізації готової продукції підприємства у вартісному виразі при несприятливій кон'юктурі товарного ринку, що дозволяє здійснювати йому прибуткову операційну діяльність.

Цей показник має назву «межа безпеки» чи «запас міцності».

Даний показник можна розрахувати за таким алгоритмом:

$$ЗМ = O_{\phi} - O_{\sigma}, \quad (3.1)$$

де ЗМ – запас міцності короткострокової діяльності підприємства;

O_{ϕ} – фактичні об'єми реалізації готової продукції у вартісному вираженні, що дозволяє передбачити та одержати певний рівень доходу;

O_{δ} - вартісний обсяг реалізації продукції, що забезпечує досягнення точки беззбитковості діяльності.

Таблиця 3.1

Показники оцінки концентрації капіталу в зоні ризику та потенціалу компенсації можливих збитків на підприємстві

Показники	Алгоритм розрахунку	Рекомендоване значення або динаміка
1. Коефіцієнт концентрації капіталу в зоні критичного ризику	Обсяг капіталу, пов'язаний з операціями критичного ризику / загальний обсяг капіталу підприємства	Відповідно до стратегії фінансово-економічної безпеки підприємства
2. Коефіцієнт концентрації капіталу в зоні катастрофічного ризику	Обсяг капіталу, пов'язаний з операціями катастрофічного ризику/ загальний обсяг капіталу підприємства	Відповідно до стратегії фінансово-економічної безпеки підприємства
3. Коефіцієнт співвідношення обсягу резервних і страхових фондів та суми капіталу, що обертається в зоні підвищеного ризику	Обсяг резервних та страхових фондів / капітал, що обертається в зоні підвищеного фінансового ризику	Відповідно до стратегії фінансово-економічної безпеки підприємства

Джерело: сформовано автором

Вартісний обсяг реалізації продукції підприємства, що забезпечує досягнення точки беззбитковості діяльності, розраховується наступним чином:

$$Q_{\delta} = \text{ПВ} / ((\text{ВРП} - \text{ЗЗВ}) / \text{ВРП}) \quad (3.2)$$

або

$$Q_{\delta} = \text{ПВ} / k_{\text{mar}} \quad (3.3)$$

де Q_{δ} - вартісний об'єм реалізованої готової продукції, що забезпечує формування планового операційного доходу підприємства;

ПВ - постійні витрати підприємства в аналізованому періоді;

$ЗЗВ$ - загальні змінні витрати підприємства в аналізованому періоді;

$ВРП$ - виручка від реалізації продукції;

$k_{\text{мар}}$ - коефіцієнт маржинального прибутку.

Запас міцності може бути виражений і відносним показником - коефіцієнтом фінансової безпеки операційної діяльності підприємства (K_6), який розраховується таким чином:

$$K_6 = ЗМ / O_{\phi} \quad (3.4)$$

Він показує, наскільки відсотків може знизитися обсяг реалізації продукції підприємства, поки воно не стане збитковим.

Дані показники є надзвичайно важливими для безпечної діяльності підприємства та збереження його позицій на ринку. Іншими словами, на ділі, якщо виникає загроза зменшення обсягів реалізованої продукції скажімо на 10%, яка може виникнути в наслідок агресивної конкуренції на ринку, а розглянутий нами коефіцієнт на підприємстві в межах 30%, то в такому разі керівництво може проігнорувати заходи по нейтралізації цієї загрози. В разі якщо менший, то обов'язковим є розроблення та реалізація заходів по нейтралізації загрози і уникнення збитків.

ВИСНОВКИ

Вивчаючи теоретичний матеріал і практичний досвід керівників та управлінців, бачимо, що підприємства функціонують та здійснюють свою діяльність в жорстких конкурентних ринкових умовах з наростаючими кризовими явищами. За таких складних обставин підвищується значення фінансово-економічної безпеки підприємств.

Традиційно вітчизняні підприємства недооцінювали цей напрям роботи і вважали, що даною діяльністю мають займатися правоохоронні органи. Проте реалії життя та світовий досвід свідчить, що в тих компаніях, де сформована ефективна система фінансово-економічної безпеки вірогідність вчинення правопорушень як з боку працівників підприємства, так і з боку зовнішніх агентів є значно нижчим.

Під час дослідження обраної теми нами було встановлено, що під фінансово-економічною безпекою необхідно розуміти цілий комплекс заходів які зорієнтовані на усунення загроз пов'язаних з функціонуванням та розвитком підприємства в цілому.

Під цим розуміємо, в першу чергу, забезпечення його фінансової стійкості й незалежності, високої конкурентоспроможності як технологічного потенціалу так і в цілому на ринку, оптимальності та ефективності організаційної структури, правового захисту діяльності, захисту інформаційного середовища, комерційної таємниці, безпеки персоналу, капіталу, майна та комерційних інтересів.

Головною метою забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства є досягнення максимальної стабільності його функціонування та створення умов для подальшого фінансово-економічного розвитку шляхом попередження внутрішніх і зовнішніх загроз.

Для дослідження стану фінансово-економічної безпеки в ТОВ ТД «Гранд-Трейд» у роботі ми проаналізували організаційну структуру та основні фінансово-економічних показників його діяльності в контексті

управління фінансово-економічної безпеки.

Протягом періоду з 2015 р. по 2019 р. поза оборотні активи підприємства відносно збільшувалися. Періодичне зменшення активної частини необоротних активів свідчить про зменшення незавершеного виробництва, що призводить до поліпшення фінансової діяльності підприємства.

Аналіз оборотних активів підприємства здійснюється через характеристику основних складових оборотних активів – запасів, грошових коштів, дебіторської заборгованості. Ці складові утворюють так звані поточні активи.

Обсяг запасів за 5 років знизився на 23,3%. Важливо, з'ясувати тенденції змін в структурі всіх запасів. Така тенденція може свідчити, про те що підприємство краще реалізовує свою продукцію, але на нашому підприємстві частка готової продукції у запасах практично не зменшується, зменшення обсягів запасів, пов'язана зі зменшенням запасів сировини на складах, з якої виготовляється продукція.

Збільшення дебіторської заборгованості за роки, що аналізуються можна трактувати як позитивне і негативне явище. Позитивний момент – це те, що підприємство може надати грошові кошти в борг, негативний момент – це виникнення проблем, пов'язаними з оплатою продукції (робіт, послуг) підприємства або активним наданням споживчого кредиту покупцям, тобто відверненням частини поточних активів і імобілізації частини оборотних коштів з виробничого процесу

В цілому, зростання майна підприємства є позитивним фактом. Основну частину в структурі майна займали оборотні активи. Випередження темпів зростання оборотних активів над позаоборотними активами може свідчити про розширення основної (виробничої) діяльності підприємства.

В результаті більш детального аналізу, нами було виявлено, що рівень фінансово-економічної безпеки на досліджуваному підприємстві є досить низьким, а саме – 0,23 з 1 нормативного.

Проведено ранжування функціональних складових фінансово-економічної безпеки з точки зору їх важливості, визначивши, що найбільш вагомими є фінансова та техніко-технологічної складові, що пояснюється необхідністю забезпечення економічної стабільності функціонування підприємства, отримання конкурентних переваг.

Визначено, що організаційно-економічний механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки є ефективним засобом підвищення економічної безпеки досліджуваного підприємства, який враховує виявлення чинників, процесів і умов, що перешкоджають забезпеченню ефективної діяльності.

Встановлено, що у процесі своєї діяльності торгові підприємства, яким є досліджуване, стикаються з широким спектром різних загроз на кожному етапі своєї господарської діяльності, що призводить до необхідності організації системи забезпечення фінансово-економічної безпеки з урахуванням специфіки діяльності торгового підприємства. Саме з цією метою доцільним є впровадження системи фінансового контролінгу з метою забезпечення як правильного планування фінансової діяльності підприємства, так і ефективного моніторингу показників виконання цього плану, поряд з цим мають регулярно моніторитись показники, що свідчать про рівень фінансово-економічної безпеки підприємства. Так, має обов'язково аналізуватись показник коефіцієнт економічної безпеки операційної діяльності підприємства, який показує, наскільки відсотків може знизитися обсяг реалізації продукції підприємства, поки воно не стане збитковим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антикризове фінансове управління підприємством: навч. посібник / [Салига С.Я., Ляшенко Н.В., Дацій Н.В., Корецька С.О., Нестеренко Н.В., Салига К.С.]. – К.: Цетр навчальної літератури, 2005. – 208 с.
2. Ареф'єва О.В. Планування економічної безпеки підприємств / О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузенко. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 170 с.
3. Базилінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія і практика: навч. посібник / О.Я. Базилінська. – К.: ЦУЛ, 2009. – 328 с. Барановський О.І. Фінансова безпека: монографія / О.І. Барановський // Інститут економічного прогнозування. – К.: Фенікс, 1999. – 318 с.
4. Безбожний В.Л. Соціально-економічна безпека підприємства: функціональний підхід / В.Л. Безбожний // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. – Луганськ, 2007. – № 17 (1). – С. 48–55.
5. Бень Т.Г. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства / Т.Г. Бень, С.Б. Довбня // Фінанси України. – 2002. – № 6. – С. 53–60.
6. Белов О.Ф. Економічна безпека України: пріоритети та механізми забезпечення / О.Ф. Белов // Поглиблення ринкових реформ та стратегій економічного розвитку України до 2010 року: матеріали конф. – Т. 1. – Ч. II. – К., 1999. – С. 121–128.
7. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 2004. – 784 с.
8. Брігхем Є. Основи фінансового менеджменту / Є. Брігхем; пер. з англ. – К.: Молодь, 1997. – 1000 с.
9. Буренков О.В. Економічна безпека підприємства: поняття, сутність та еволюція в сучасних умовах / О.В. Буренков // Вісник. – К., 2007. – № 3 (35). – С. 76–80.
10. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізм зміцнення: монографія / Т.Г. Васильців. – Львів: Арал, 2008. – 386 с.

11. Великий Ю.М. Особливості кризового стану вітчизняних підприємств і методів його оцінки / Ю.М. Великий, О.Ю. Проскура // Фінанси України. – 2002. – № 10. – С. 29–34.
12. Вітлінський В.В. Кількісне оцінювання ризику у фінансово-економічній сфері / В.В. Вітлінський, Г.І. Великоіваненко // Фінанси України. – 2003. – № 11. – С. 16–24.
13. Воловельская И.В. Экономическая безопасность промышленного предприятия в современных условиях / И.В. Воловельская // Вісник економіки транспорту і промисловості. – Х., 2005. – № 9–10. – С. 25–27.
14. Гладченко Т.М. Науково-методичні основи створення механізму державного управління і регулювання системи безпеки підприємницької діяльності: регіональний аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук з держ. управ.: спец. 25.00.02 / Т.М. Гладченко // Донецька державна академія управління Міністерства освіти і науки України. – Донецьк, 2004.
15. Глазов М.М. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия: учебник / М.М. Глазов. – СПб.: ООО «Андреевский издательский дом», 2006. – 448 с.
16. Горбатовская Н.В. Организационно-развитие как элемент системы обеспечения экономической безопасности предприятия / Н.В. Горбатовская // Социально-экономические аспекты промышленной политики. – Донецк, 2007. – Т. 3. – С. 94–98.
17. Довбня С.Б. Диагностика економічної безпеки підприємства як інструмент визначення напрямків його інноваційного розвитку / С.Б. Довбня, Н.Ю. Гічова // Економічний вісник НГУ. – 2008. – № 3. – С. 36–42.
18. Донець Л.І. Економічна безпека підприємства: навч. посібник / Л.І. Донець, Н.В. Ващенко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
19. Дыбаль С.В. Финансовый анализ в концепции контроллинга: монография / С.В. Дыбаль. – СПб.: Бизнес-пресса, 2009. – 344 с.
20. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. С.Ф.

Покропивного. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 572 с.

21. Економічна безпека підприємств, організацій та установ / за ред. В.Л. Ортинського. – К.: Правова єдність, 2009. – 542 с.

22. Економічна безпека України: внутрішні та зовнішні чинники: навч. посібник / [Я.Й. Малик, С.Д. Гелей, М.Д. Лесечко та ін.]. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – С. 54–161.

23. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства: навч. посібник / [Костенко Т.Д., Підгора Є.О., Рижиков В.С., Панков В.А., Герасимов А.А., Ровенська В.В.]. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – С. 224–368.

24. Єпіфанов А.О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровський. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.

25. Єрмошенко М.М. Економічні та організаційні засади забезпечення фінансової безпеки підприємства / М.М. Єрмошенко, К.С. Горячева, А.М. Ашуєв // Національна академія управління / М. М. Єрмошенко (наук. ред.). – К., 2005. – 77 с.

26. Журавльова Ю.Ю. Сутність платоспроможності підприємства / Ю.Ю. Журавльова // Фінанси України. – 2006. – № 1. – С. 116–120.

27. Захарченко В.О. Систематизація методів оцінки фінансового стану підприємства / В.О. Захарченко, С.І. Счасна // Фінанси України. – 2005. – № 1. – С. 137–144.

28. Кавун С.В. Инсайдерство – проблема экономической безопасности в условиях реформирования экономики Украины / С.В. Кавун, И.В. Сорбит // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 4(94). – С. 91–97.

29. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності / М.І. Камлик. – К.: Атіка, 2005. – 432 с.

30. Кірієнко А.В. Економічна безпека підприємства: поняття і зміст / А.В. Кірієнко // Проблеми формування ринкової економіки. – К., 1998. – Вип. 6. – С. 104–107.

31. Ковальов Д. Економічна безпека підприємства / Д. Ковальов, Т. Сухорукова // Економіка України. – 1998. – № 10. – С. 48–52.
32. Ковальов Д. Кількісна оцінка рівня економічної безпеки підприємства / Д.Ковальов, І. Плетнікова // Економіка України. – 2005. – № 4. – С. 35–40.
33. Концепція економічної безпеки України. Ін-т екон. Прогнозування / кер. проекту В.М. Геєць. – К., 1999. – 56 с.
34. Король В. Методологічні розбіжності оцінки ліквідності і платоспроможності в системі аналізу фінансового стану підприємств / В. Король // Економіка, фінанси, право. – 2003. – № 5. – С. 22–26.
35. Котляр М.Л. Оцінка фінансової стійкості підприємства на базі аналітичних коефіцієнтів // Фінанси України. – 2005. – № 1. – С. 113–117.
36. Кравчук П.Я. Вдосконалення методологічних засад оцінки рівня економічної безпеки підприємства / П.Я. Кравчук, Л.В. Беккер // Волинська обласна організація СЕУ: збірник наук. праць. – Вип. IX. – 2003. – № 3. – С. 101–108.
37. Кузенко Т.Б. Класифікація методів оцінки економічної безпеки підприємства // Економіка і управління. – 2003. – № 4. – С. 70–77.
38. Куликов П.М. Економіко-математичне моделювання фінансового стану підприємства: навч. посібник / П.М. Куликов, Г.А. Іващенко. – Харків: Інжек, 2009. – 152 с.
39. Лукіна Ю.В. Формування та реалізація стратегії управління фінансами підприємства / Ю.В. Лукіна // Фінанси України. – 2006. – № 3. – С. 113–118.
40. Марченко О.М. Аналіз зовнішнього середовища в системі управління фінансовою безпекою підприємства / О.М. Марченко // Вісник Львівського університету. Серія економічна. – 2004. – Вип. 33. – С. 356–364. Марченко О.М. Управління фінансовою безпекою операційної діяльності / О.М. Марченко // Вісник Львівського державного університету імені І. Франка. Серія економічна. – 2007. – Вип. 37 (2). – С. 82–89.

41. Медвідь Ф. Економічна безпека: небезпеки і загрози національним та національно-державним інтересам України / Ф. Медвідь // Вісник Української Академії державного управління. – 2003. – № 2. – С. 129–135.
42. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: навч. посібник / В.О. Мец. – К.: Вища школа, 2003. – 278 с.
43. Минаев Г.А. Безопасность организации: ученик / Г.А. Минаев. – К.: КНТ, 2009. – 440 с.
44. Мицик О.В. Ліквідність як елемент фінансового управління діяльністю підприємства / О.В. Мицик // Фінанси України. – 2003. – № 10. – С. 62–65.
45. Мойсеєнко І.П. Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання / І.П. Мойсеєнко, М.Я. Демчишин // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 10. – С. 239–245.
46. Мойсеєнко І.П. Проблеми дослідження економічної безпеки суб'єктів господарювання / / І.П. Мойсеєнко // Економічна безпека України в умовах загострення світових фінансових стосунків: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. – Львів, 2009. – С. 82–86.
47. Мунтіян В.І. Економічна безпека України / В.І. Мунтіян. – К., 2000. – 567 с.
48. Нагорная И.И. Экономическая безопасность предприятия как фактор его конкурентоспособности / И.И. Нагорная // Экономические инновации. – Одесса, 2005. – Вып. 23: Украинское Причерноморье в конкурентном экономическом пространстве (конкурентоспособность товаров и товаропроизводителей в условиях глобализации. – С. 56–63.
49. Немцов В.Д. Стратегічний менеджмент: навч. посібник / В.Д. Немцов, Л.Є. Довгань. – 2004. – 560 с.
50. Новікова Н.І. Економічна безпека підприємства: сутність та види загроз / Н.І. Новікова // Проблеми правознавства та правоохоронної

діяльності. – Донецьк, 2006. – № 4. – С. 118–126.

51. Овсянкіна А.Ю. Організація беззбиткової господарської діяльності підприємств у постприватизаційний період: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / А.Ю. Овсянкіна // Харківський національний економічний університет. – Харків, 2006. – 21 с.

52. Одинцов А.А. Економічна і інформаційна безпека підприємництва: учеб. пособие для вузов / А.А. Одинцов. – М: Академія, 2006. – 336 с.

53. Осовська Г.В. Менеджмент організацій: підручник для студ. вищ. навч. закладів / Г.В. Осовська, О.А. Осовський. – К.: Кондор, 2009. – 680 с.

54. Павловська О.В. Удосконалення методів аналізу фінансового стану підприємства / О.В. Павловська // Фінанси України. – 2001. – № 11. – С. 54–61.

55. Поздняков В.Я. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятий: учебник для вузов / В.Я. Поздняков. – М.: ИНФРА-М, 2010. – 617 с.

56. Тумар М.Б. Основи економічної безпеки підприємства: навч. посібник / М.Б. Тумар. – К.: Хай-Тек-Прес, 2008. – 232 с.

57. Тумар Н.Б. Предприятие: внешние факторы угрозы экономической безопасности / Н.Б. Тумар // Ринкова трансформація економіки. – Харків, 2005. – Вип. 9. – С. 183–201.

58. Удалых О.А. Угрозы и индикаторы экономической безопасности предприятия / О.А. Удалых // Управління розвитком. – Харків, 2006. – № 7. Спецвипуск. – С. 156–158.

59. Управление современной компанией: учебник / под ред. проф. Б. Мильнера и проф. Ф. Линса. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 586 с.

60. Фінанси підприємств: підручник / кер. авт. кол. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 1999. – 384 с.

61. Фінансовий аналіз / [М. Білик та ін.]. – К.: КНЕУ, 2007. – 592 с.

62. Фінансовий менеджмент: навч. посібник / за ред. проф. Г.Г.

Кірейцева. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 531 с.

63. Чернова Н.Л. Модели анализа и оценки экономической безопасности предприятия / Н.Л. Чернова // Вестник. – Харьков, 2005. – № 58. – Т. 3: Развитие учёта и аудита как основы информационно-аналитической системы предприятия. – С. 149–152.

64. Шеремет О.О. Фінансовий аналіз: навч. посібник / О.О. Шеремет. – К.: Кондор, 2009. – 194 с.

65. Шершньова З.Є. Стратегічне управління: навч. посібник / З.Є. Шершньова, С.В. Оборська. – К.: КНЕУ, 1999. – 384 с.

66. Шірінян Л.В. Визначення фінансової стійкості страхових компаній і підприємств / Л.В. Шірінян // Фінанси України. – 2005. – № 9. – С. 70–80.

67. Шкарлет С.М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект: монографія / С.М. Шкарлет. – К.: Книжкове видавництво Національно-го авіаційного ун-ту, 2007. – 436 с.

68. Шлемко В.Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: монографія / В.Т. Шлемко, І.Ф. Бінько. – К.: НІСД, 1997. – 144 с.

69. Штангрет А. Антикризове управління підприємством / А. Штангрет, О. Котелюк. – К.: Знання, 2007. – 450 с.

70. Ярочкин В.И. Система безопасности фирмы / В.И. Ярочкин. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Ось-89, 2003. – 352 с.